

Europos Sąjungos oficialusis leidinys

C 303

50 tomas

Leidimas
lietuvių kalba

Informacija ir pranešimai

2007 m. gruodžio 14 d.

<u>Pranešimo Nr.</u>	Turinys	Puslapis
	IV <i>Pranešimai</i>	
	EUROPOS SAJUNGOS INSTITUCIJŲ IR ORGANŲ PRANEŠIMAI	
	Europos Parlamentas	
	Taryba	
	Komisija	
2007/C 303/01	Europos sąjungos pagrindinių teisių chartija	1
2007/C 303/02	Su pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai	17

LT

IV

(Pranešimai)

EUROPOS SAJUNGOS INSTITUCIJŲ IR ORGANŲ PRANEŠIMAI

EUROPOS PARLAMENTAS

TARYBA

KOMISIJA

EUROPOS SAJUNGOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ CHARTIJA

(2007/C 303/01)

Europos Parlamentas, Taryba ir Komisija iškilmingai paskelbia toliau pateikiamą Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos tekstą.

EUROPOS SAJUNGOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ CHARTIJA

Preambulė

Europos tautos, kurdamos dar glaudesnę tarpusavio sąjungą, yra pasiryžusios bendrų vertybių pagrindu siekti taikios ateities.

Ištikima savo dvasiniam ir doroviniam paveldui Sąjunga remiasi nedalomomis ir visuotinėmis vertybėmis: žmogaus orumu, laisve, lygybe ir solidarumu; ji grindžiama demokratijos ir teisinės valstybės principais. Įkurdama Sąjungos pilietybę ir plėtodama laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, Sąjunga daugiausia dėmesio savo veikloje skiria žmogui.

Sąjunga prisideda prie šių bendrų vertybių išsaugojimo ir plėtotės kartu gerbdama Europos tautų kultūrų ir tradicijų įvairovę bei valstybių narių nacionalinį savitumą ir jų nacionalinių, regioninių ir vietos institucijų sandarą; Sąjunga siekia skatinti darnų ir tvarų vystymąsi bei užtikrinti laisvą asmenų, paslaugų, prekių ir kapitalo judėjimą bei įsisteigimo laisvę.

Todėl, atsižvelgiant į visuomenėje vykstančius pokyčius, socialinę pažangą ir mokslo bei technologijų laimėjimus, būtina stiprinti pagrindinių teisių apsaugą, labiau jas išryškinti Chartijoje.

Šioje Chartijoje, deramai atsižvelgiant į Sąjungos kompetenciją ir uždavinius bei į subsidiarumo principą, dar kartą įtvirtinamos pagrindinės teisės, kylančios iš visoms valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų ir tarptautinių įsipareigojimų, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, Sąjungos ir Europos Tarybos priimtų socialinių chartijų ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Europos žmogaus teisių teismo teisminės praktikos. Atsižvelgiant į tai, Sąjungos ir valstybių narių teismai aiškina Chartiją tinkamai atsižvelgdami į išaiškinimus, parengtus prižiūrint Chartijos projektą rengusio Konvento prezidiumui ir atnaujinamus Europos konvento prezidiumo atsakomybe.

Naudojimasis šiomis teisėmis suponuoja atsakomybę ir pareigas kitų asmenų, žmonių bendruomenės ir ateities kartų atžvilgiu.

Todėl Sąjunga pripažįsta toliau išdėstytas teises, laisves ir principus.

I ANTRAŠTINĖ DALIS

ORUMAS

1 straipsnis

Žmogaus orumas

Žmogaus orumas yra neliečiamas. Jį reikia gerbti ir saugoti.

2 straipsnis

Žmogaus teisė į gyvybę

1. Kiekvienas asmuo turi teisę į gyvybę.
2. Niekam negali būti paskirta ar įvykdyta mirties bausmė.

3 straipsnis

Teisė į asmens neliečiamybę

1. Kiekvienas asmuo turi teisę į fizinę ir psichinę neliečiamybę.
2. Medicinos ir biologijos srityse ypač turi būti gerbiamas:
  - a) atitinkamo asmens, kuriam prieš tai buvo suteikta informacija, laisvas sutikimas, duotas įstatymo nustatyta tvarka;
  - b) draudimas taikyti eugenikos metodus, ypač tuos, kuriais siekiama atlikti biologinę žmogaus atranką;
  - c) draudimas naudoti žmogaus kūną ir kūno dalis kaip pasipelnymo šaltinį;
  - d) žmogaus reprodukcinio klonavimo uždraudimas.

4 straipsnis

Kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio arba baudimo uždraudimas

Niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamas.

5 straipsnis

Vergijos ir priverčiamojo darbo uždraudimas

1. Niekas negali būti laikomas vergijoje ar nelaisvas.
2. Niekas negali būti verčiamas dirbti priverčiamąjį ar privalomąjį darbą.
3. Prekyba žmonėmis draudžiama.

II ANTRAŠTINĖ DALIS

LAISVĖS

6 straipsnis

Teisė į laisvę ir saugumą

Kiekvienas asmuo turi teisę į laisvę ir saugumą.

7 straipsnis

Teisė į privatą ir šeimos gyvenimą

Kiekvienas asmuo turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir komunikacijos slaptumas.

8 straipsnis

Asmens duomenų apsauga

1. Kiekvienas turi teisę į savo asmens duomenų apsaugą.
2. Tokie duomenys turi būti tinkamai tvarkomi ir naudojami tik konkrečioms tikslams ir tik atitinkamam asmeniui sutikus ar kitais įstatymo nustatytais teisėtais pagrindais. Kiekvienas turi teisę susipažinti su surinktais jo asmens duomenimis bei į tai, kad jie būtų ištaisomi.
3. Nepriklausoma institucija kontroliuoja, kaip laikomasi šių taisyklių.

9 straipsnis

Teisė tuoktis ir kurti šeimą

Teisė tuoktis ir kurti šeimą garantuojama pagal šios teisės įgyvendinimą reguliuojančius nacionalinius įstatymus.

10 straipsnis

Minties, sąžinės ir religijos laisvė

1. Kiekvienas turi teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę. Ši teisė apima laisvę keisti savo religiją ar tikėjimą, taip pat laisvę išpažinti ir skelbti savo religiją ar tikėjimą tiek vienam, tiek kartu su kitais, viešai ar privačiai, laikant pamaldas, mokant tikėjimo, jį praktikuojant ar atliekant apeigas.
2. Teisė atsisakyti veikti dėl vidinių įsitikinimų yra pripažįstama pagal šios teisės įgyvendinimą reglamentuojančius nacionalinius įstatymus.

11 straipsnis

Saviraiškos ir informacijos laisvė

1. Kiekvienas turi teisę į saviraiškos laisvę. Ši teisė apima laisvę turėti savo įsitikinimus, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas valdžios institucijoms nekludant ir nepaisant valstybių sienų.
2. Turi būti gerbiama žiniasklaidos laisvė ir pliuralizmas.

12 straipsnis

Susirinkimų ir asociacijų laisvė

1. Kiekvienas turi teisę laisvai rinktis į taikius susirinkimus, taip pat laisvę jungtis kartu su kitais į visų lygių asociacijas, ypač politinėje, profesinėje ir pilietinėje srityse, įskaitant teisę steigti profesines sąjungas ir stoti į jas ginti savo interesus.
2. Politinės partijos Sąjungos lygiu prisideda reiškiant Sąjungos piliečių politinę valią.

13 straipsnis

Menų ir mokslo laisvė

Menai ir moksliniai tyrimai neturi būti varžomi. Akademinė laisvė turi būti gerbiama.

14 straipsnis

Teisė į mokslą

1. Kiekvienas turi teisę į mokslą; profesinis ir tęstinis mokymas turi būti prieinamas visiems.
2. Ši teisė apima galimybę nemokamai įgyti privalomąjį išsilavinimą.
3. Laisvė steigti demokratiniais principais grindžiamas mokymo įstaigas ir tėvų teisė užtikrinti savo vaikų švietimą ir mokymą pagal savo religinius, filosofinius ir pedagoginius įsitikinimus turi būti gerbiama pagal jų įgyvendinimą reglamentuojančius nacionalinius įstatymus.

15 straipsnis

Laisvė pasirinkti profesiją ir teisė dirbti

1. Kiekvienas turi teisę į darbą ir užsiimti laisvai pasirinkta profesija ar veikla.
2. Kiekvienas Sąjungos pilietis turi laisvę ieškoti darbo, dirbti, pasinaudoti įsisteigimo teise ir teikti paslaugas bet kurioje valstybėje narėje.
3. Trečiųjų šalių piliečiai, kuriems leista dirbti valstybių narių teritorijose, turi teisę į tokias pačias darbo sąlygas kaip ir Sąjungos piliečiai.

16 straipsnis

Laisvė užsiimti verslu

Laisvė užsiimti verslu pripažįstama pagal Sąjungos teisę ir nacionalinius teisės aktus bei praktiką.

17 straipsnis

Teisė į nuosavybę

1. Kiekvienas turi teisę valdyti teisėtai įgytą nuosavybę, ja naudotis, disponuoti ir palikti paveldėtojams. Nuosavybė negali būti atimta, išskyrus atvejus, kai tai yra būtina visuomenės poreikiams ir tik įstatymo nustatytais atvejais bei sąlygomis laiku ir teisingai už ją atlyginant. Nuosavybės naudojimą gali reglamentuoti įstatymai, kiek tai būtina atsižvelgiant į bendruosius interesus.

2. Intelektinė nuosavybė turi būti saugoma.

18 straipsnis

Teisė į prieglobstį

Teisė į prieglobstį garantuojama pagal 1951 m. liepos 28 d. Ženevos konvenciją ir 1967 m. sausio 31 d. Protokolą dėl pabėgėlių statuso bei Europos Sąjungos sutartį ir Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – Sutartys).

19 straipsnis

Apsauga perkėlimo, išsiuntimo ar išdavimo atveju

1. Kolektyvinis asmenų išsiuntimas draudžiamas.

2. Niekas negali būti perkeltas, išsiųstas ar išduotas į valstybę, kurioje jam gresia mirties bausmė arba kurioje jis gali patirti kankinimų ar kitokį nežmonišką ar žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamas.

III ANTRAŠTINĖ DALIS

LYGYBĖ

20 straipsnis

Lygybė prieš įstatymą

Prieš įstatymą visi lygūs.

21 straipsnis

Diskriminacijos uždraudimas

1. Draudžiama bet kokia diskriminacija, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos.
2. Sutarčių taikymo srityje ir nepažeidžiant konkrečių jų nuostatų draudžiama bet kokia diskriminacija dėl asmens pilietybės.

22 straipsnis

Kultūrų, religijų ir kalbų įvairovė

Sąjunga gerbia kultūrų, religijų ir kalbų įvairovę.

23 straipsnis

Moterų ir vyrų lygybė

Visose srityse turi būti užtikrinta moterų ir vyrų lygybė, įskaitant priėmimą į darbą, darbą ir atlyginimą.

Lygybės principas nekliudo laikytis ar imtis priemonių, numatančių konkrečias lengvatas, padedančias nepakankamai atstovaujamai lyčiai.

24 straipsnis

Vaiko teisės

1. Vaikai turi teisę į jų gerovei užtikrinti būtiną apsaugą ir globą. Jie gali laisvai reikšti savo nuomonę. Sprendžiant su vaikais susijusius klausimus, į jų nuomonę atsižvelgiama pagal jų amžių ir brandą.
2. Visuose valstybės ar privačių institucijų veiksmuose, susijusiuose su vaikais, pirmiausia turi būti vadovujamasi vaiko interesais.
3. Kiekvienas vaikas turi teisę reguliariai palaikyti asmeninius santykius ir tiesiogiai bendrauti su abiem savo tėvais, jei tai neprieštarauja vaiko interesams.

25 straipsnis

Pagyvenusių žmonių teisės

Sąjunga pripažįsta ir gerbia pagyvenusių žmonių teisę gyventi oriai ir nepriklausomai bei dalyvauti visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime.

*26 straipsnis***Neįgaliųjų asmenų integravimas**

Sąjunga pripažįsta ir gerbia neįgaliųjų asmenų teisę naudotis priemonėmis, užtikrinančiomis jų nepriklausomumą, socialinį bei profesinį integravimą ir dalyvavimą bendruomenės gyvenime.

IV ANTRAŠTINĖ DALIS

SOLIDARUMAS*27 straipsnis***Darbuotojų teisė į informaciją ir konsultacijas įmonėje**

Darbuotojams ar jų atstovams turi būti atitinkamu lygiu garantuota informacija ir konsultacijos reikiamu laiku Sąjungos ir nacionalinės teisės aktų bei praktikos nustatytais atvejais ir sąlygomis.

*28 straipsnis***Teisė į kolektyvines derybas ir kolektyvinių veiksmų teisė**

Darbuotojai ir darbdaviai arba atitinkamos jų organizacijos pagal Sąjungos teisę ir nacionalinius teisės aktus bei praktiką turi teisę derėtis ir atitinkamu lygiu sudaryti kolektyvinius susitarimus, o interesų konflikto atveju imtis kolektyvinių veiksmų, įskaitant streikus, savo interesams apginti.

*29 straipsnis***Teisė naudotis įdarbinimo tarnybų paslaugomis**

Kiekvienas turi teisę naudotis nemokamomis įdarbinimo tarnybų paslaugomis.

*30 straipsnis***Apsauga nepagrįsto atleidimo iš darbo atveju**

Kiekvienas darbuotojas turi teisę į apsaugą pagal Sąjungos teisę ir nacionalinius teisės aktus bei praktiką nepagrįsto atleidimo iš darbo atveju.

*31 straipsnis***Tinkamos ir teisingos darbo sąlygos**

1. Kiekvienas darbuotojas turi teisę į saugias, jo sveikatą ir orumą atitinkančias darbo sąlygas.
2. Kiekvienas darbuotojas turi teisę į tai, kad būtų apribotas maksimalus darbo laikas, teisę į dienos ir savaitės poilsį, taip pat kasmetines mokamas atostogas.

32 straipsnis

Vaikų darbo uždraudimas ir jaunų žmonių apsauga darbe

Vaikų darbas draudžiamas. Nepažeidžiant jauniems žmonėms palankesnių taisyklių, išskyrus ribotas išimtis, minimalus amžius priimant į darbą negali būti mažesnis negu minimalus privalomojo mokymosi pabaigos amžius.

Priimtiems į darbą jauniems žmonėms turi būti sudarytos jų amžių atitinkančios sąlygos, jie turi būti apsaugoti nuo ekonominio išnaudojimo ir bet kokio darbo, galinčio pakenkti jų saugai, sveikatai ar fiziniam, protiniam, doroviniam ar socialiniam vystymuisi ar trukdyti jų mokymuisi.

33 straipsnis

Šeima ir profesinė veikla

1. Šeimai užtikrinama teisinė, ekonominė ir socialinė apsauga.
2. Siekiant suderinti šeimos gyvenimą ir profesinę veiklą, kiekvienas asmuo turi teisę būti apsaugotas nuo atleidimo iš darbo dėl priežasčių, susijusių su motinyste, taip pat teisę į mokamas motinystės atostogas ir į vaiko priežiūros atostogas gimus vaikui ar jį įvaikinus.

34 straipsnis

Socialinė apsauga ir socialinė parama

1. Sąjunga pripažįsta ir gerbia teisę gauti socialinio draudimo pašalpas ir naudotis socialinėmis paslaugomis, suteikiančiomis apsaugą pagal Sąjungos teisės ir nacionalinių teisės aktų nustatytas taisykles ir praktiką motinystės atveju, susirgus, patyrus nelaimingą atsitikimą darbe, esant išlaikytiniu ar sulaukus senatvės, taip pat netekus darbo.
2. Kiekvienas Sąjungoje teisėtai gyvenantis ir teisėtai keičiantis gyvenamąją vietą asmuo turi teisę gauti socialines pašalpas ir naudotis socialinėmis lengvatomis pagal Sąjungos teisę ir nacionalinius teisės aktus ir praktiką.
3. Siekdama įveikti socialinę atskirtį ir skurdą, Sąjunga pripažįsta ir gerbia teisę į socialinę paramą ir paramą aprūpinant būstu, kad pagal Sąjungos teisės ir nacionalinių teisės aktų nustatytas taisykles bei praktiką būtų užtikrintos tinkamos gyvenimo sąlygos visiems neturintiems pakankamai lėšų.

35 straipsnis

Sveikatos apsauga

Kiekvienas turi teisę į profilaktinę sveikatos priežiūrą ir teisę į gydymą nacionalinių teisės aktų ir praktikos nustatyta tvarka. Apibrėžiant ir vykdant visą Sąjungos politiką ir veiklą, užtikrinamas aukštas žmonių sveikatos apsaugos lygis.

*36 straipsnis***Galimybė naudotis bendrus ekonominius interesus tenkinančiomis paslaugomis**

Siekdama skatinti Sąjungos socialinę ir teritorinę sanglaudą, Sąjunga pagal Sutartis pripažįsta ir gerbia teisę naudotis bendrus ekonominius interesus tenkinančiomis paslaugomis, numatytomis nacionalinių teisės aktų ir praktikos.

*37 straipsnis***Aplinkos apsauga**

Aukštas aplinkosaugos lygis ir aplinkos kokybės gerinimas turi būti integruotas į Sąjungos politiką ir užtikrintas pagal tvaraus vystymosi principus.

*38 straipsnis***Vartotojų apsauga**

Sąjungos politika užtikrina aukštą vartotojų apsaugos lygį.

V ANTRAŠTINĖ DALIS

PILIETINĖS TEISĖS

*39 straipsnis***Teisė balsuoti ir būti kandidatu Europos Parlamento rinkimuose**

1. Kiekvienas Sąjungos pilietis turi teisę balsuoti ir būti kandidatu Europos Parlamento rinkimuose valstybėje narėje, kurioje jis gyvena, tomis pačiomis sąlygomis kaip ir tos valstybės piliečiai.
2. Europos Parlamento nariai renkami remiantis tiesiogine, visuotine rinkimų teise laisvu ir slaptu balsavimu.

*40 straipsnis***Teisė balsuoti ir būti kandidatu vietos savivaldos rinkimuose**

Kiekvienas Sąjungos pilietis turi teisę balsuoti ir būti kandidatu vietos savivaldos rinkimuose valstybėje narėje, kurioje jis gyvena, tomis pačiomis sąlygomis kaip ir tos valstybės piliečiai.

*41 straipsnis***Teisė į gerą administravimą**

1. Kiekvienas asmuo turi teisę į tai, kad Sąjungos institucijos, įstaigos ir organai jo reikalus tvarkytų nešališkai, teisingai ir per kiek įmanomai trumpesnę laiką.

2. Ši teisė apima:

- a) kiekvieno asmens teisę būti išklausytam prieš taikant bet kokią individualią jam nepalankią priemonę;
- b) kiekvieno asmens teisę susipažinti su savo byla, laikantis teisėto konfidencialumo ir profesinio bei verslo slaptumo;
- c) administracijos pareigą pagrįsti savo sprendimus.

3. Kiekvienas asmuo turi teisę į tai, kad Sąjunga pagal valstybėms narėms bendrus teisės principus atlygintų jam žalą, kurią atlikdami savo pareigas padarė Sąjungos institucijos ar jų tarnautojai.

4. Kiekvienas asmuo gali kreiptis į Sąjungos institucijas viena iš kalbų, kuria surašytos Sutartys, ir jam turi būti atsakyta ta pačia kalba.

42 straipsnis

Teisė susipažinti su dokumentais

Kiekvienas Sąjungos pilietis ir kiekvienas fizinis asmuo, kuris gyvena bet kurioje valstybėje narėje, ar juridinis asmuo, kurio registruota buveinė yra valstybėje narėje, turi teisę susipažinti su Sąjungos institucijų, įstaigų ir organų bet kurios formos dokumentais.

43 straipsnis

Europos ombudsmenas

Kiekvienas Sąjungos pilietis ir kiekvienas fizinis asmuo, kuris gyvena bet kurioje valstybėje narėje, ar juridinis asmuo, kurio registruota buveinė yra valstybėje narėje, turi teisę kreiptis į Europos ombudsmeną su skundu dėl netinkamų Sąjungos institucijų, įstaigų ar organų administravimo veiksmų, išskyrus Europos Sąjungos Teisingumo Teismo vykdomas teismo funkcijas.

44 straipsnis

Peticijos teisė

Kiekvienas Sąjungos pilietis ir kiekvienas fizinis asmuo, kuris gyvena bet kurioje valstybėje narėje, ar juridinis asmuo, kurio registruota buveinė yra valstybėje narėje, turi teisę pateikti peticiją Europos Parlamentui.

45 straipsnis

Judėjimo ir apsigyvenimo laisvė

1. Kiekvienas Sąjungos pilietis turi teisę laisvai judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje.
2. Pagal Sutartis judėjimo ir apsigyvenimo laisvė gali būti suteikta trečiųjų šalių piliečiams, teisėtai gyvenantiems valstybės narės teritorijoje.

46 straipsnis

Diplomatinė ir konsulinė apsauga

Kiekvienas Sąjungos pilietis trečiosios šalies teritorijoje, kurioje valstybė narė, kurios pilietis jis yra, neturi atstovybės, naudojasi bet kurios kitos valstybės narės diplomatine ir konsuline apsauga tomis pačiomis sąlygomis kaip ir tos valstybės narės piliečiai.

VI ANTRAŠTINĖ DALIS

TEISINGUMAS

47 straipsnis

Teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą

Kiekvienas asmuo, kurio teisės ir laisvės, garantuojamos Sąjungos teisės, yra pažeistos, turi teisę į veiksmingą jų gynybą teisme šiame straipsnyje nustatytais sąlygomis.

Kiekvienas asmuo turi teisę, kad jo byla per kiek įmanoma trumpesnę laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas. Kiekvienas asmuo turi turėti galimybę gauti teisinę pagalbą, būti ginamas ir atstovaujamas.

Asmenys, neturintys pakankamai lėšų, turi gauti nemokamą teisinę pagalbą, jei tai reikalinga užtikrinti teisę į veiksmingą teisingumą.

48 straipsnis

Nekaltumo prezumpcija ir teisė į gynybą

1. Kiekvienas kaltinamas padaręs nusikaltimą asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltė neįrodyta pagal įstatymą.
2. Kiekvienam, kuris kaltinamas padaręs nusikaltimą, užtikrinama teisė į gynybą.

49 straipsnis

Teisėtumo ir nusikalstamos veikos bei bausmės proporcingumo principai

1. Niekas negali būti nuteistas už veikimą ar neveikimą, kurie pagal jų padarymo metu galiojusią nacionalinę ar tarptautinę teisę nebuvo laikomi nusikalstamomis veikomis. Taip pat negali būti skiriama griežtesnė bausmė negu ta, kuri buvo taikoma nusikalstamos veikos padarymo metu. Jeigu po to, kai nusikalstama veika buvo padaryta, įstatymo nustatyta lengvesnė bausmė, skiriama lengvesnė bausmė.

2. Šis straipsnis nekliudo teisti ir nubausti kiekvieną asmenį už veikimą ar neveikimą, kurie jų padarymo metu buvo laikomi nusikalstamomis veikomis pagal visuotinai pripažintus bendruosius teisės principus.

3. Bausmės griežtumas turi atitikti padarytą nusikalstamą veiką.

50 straipsnis

Teisė nebūti du kartus teisiama ar baudžiamam už tą pačią nusikalstamą veiką

Niekas negali būti antrą kartą teisiama ar baudžiamas už nusikalstamą veiką, dėl kurios Sąjungoje jis jau buvo galutinai išteisintas ar pripažintas kaltu pagal įstatymą.

VII ANTRAŠTINĖ DALIS

CHARTIJOS AIŠKINIMO IR TAIKYMO BENDROSIOS NUOSTATOS

51 straipsnis

Taikymo sritis

1. Šios Chartijos nuostatos skirtos Sąjungos institucijoms, įstaigoms ir organams, tinkamai atsižvelgiant į subsidiarumo principą, bei valstybėms narėms tais atvejais, kai šios įgyvendina Sąjungos teisę. Todėl jie turi gerbti teises, laikytis principų ir juos taikyti pagal turimus atitinkamus įgaliojimus, nepažeisdami Sąjungos įgaliojimų, suteiktų jai Sutartimis, ribų.
2. Ši Chartija neišplečia Sąjungos teisės taikymo srities už Sąjungos įgaliojimų ribų, nenustato Sąjungai naujų įgaliojimų ar užduočių ir nepakeičia Sutartyse nustatytųjų.

52 straipsnis

Teisių ir principų taikymo sritis ir aiškinimas

1. Bet koks šios Chartijos pripažintų teisių ir laisvių įgyvendinimo apribojimas turi būti numatytas įstatymo ir nekeisti šių teisių ir laisvių esmės. Remiantis proporcingumo principu, apribojimai galimi tik tuo atveju, kai jie būtini ir tikrai atitinka Sąjungos pripažintus bendrus interesus arba reikalingi kitų teisėms ir laisvėms apsaugoti.
2. Šios Chartijos pripažintos teisės, reglamentuojamos Sutartyse, įgyvendinamos jose nustatytomis sąlygomis ir neperžengiant jose nustatytų ribų.
3. Šioje Chartijoje nurodytų teisių, atitinkančių Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta toje Konvencijoje. Ši nuostata nekliudo Sąjungos teisėje numatyti didesnę apsaugą.
4. Šios Chartijos pripažįstamos pagrindinės teisės, atsiradusios iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų, aiškinamos remiantis tomis tradicijomis.

5. Principus apibrėžiančios šios Chartijos nuostatos gali būti įgyvendinamos Sąjungos institucijų, įstaigų ir organų priimtais įstatymo galią turinčiais aktais ir vykdomaisiais aktais bei valstybių narių teisės aktais, kuriuos jos pagal savo įgaliojimus priima įgyvendindamos Sąjungos teisę. Teismo proceso metu jomis galima remtis tik aiškinant tokius aktus ir priimant sprendimą dėl jų teisėtumo.
6. Turi būti visiškai atsižvelgiama į šioje Chartijoje nurodytus nacionalinius aktus ir praktiką.
7. Sąjungos ir valstybių narių teismai skiria deramą dėmesį išaiškinimams, kurie yra parengti siekiant nubrėžti šios Chartijos aiškinimo gaires.

53 straipsnis

Apsaugos lygis

Jokia šios Chartijos nuostata negali būti aiškinama kaip ribojanti ar kitaip varžanti žmogaus teises ir pagrindines laisves, kurias atitinkamoje taikymo srityje pripažįsta Sąjungos teisė ir tarptautinė teisė bei tarptautiniai susitarimai, kurių šalys yra Sąjunga arba visos valstybės narės, įskaitant Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, taip pat valstybių narių konstitucijos.

54 straipsnis

Draudimas piktnaudžiauti teisėmis

Jokia šios Chartijos nuostata negali būti aiškinama kaip suteikianti teisę pradėti veiklą ar atlikti veiksmą siekiant panaikinti bet kurią šioje Chartijoje pripažįstamą teisę ar laisvę arba apriboti ją labiau, negu numatyta šioje Chartijoje.

Съставено в Страсбург на дванадесети декември две хиляди и седма година.

Hecho en Estrasburgo, el doce de diciembre de dos mil siete.

Ve Štrasburku dne dvanáctého prosince dva tisíce sedm.

Udfærdiget i Strasbourg den tolvte december to tusind og syv.

Geschehen zu Strassburg am zwölften Dezember zweitausendsieben.

Kahe tuhante seitsmenda aasta detsembrikuu kaheteistkümnendal päeval Strasbourgis.

Έγινε στο Στρασβούργο, στις δώδεκα Δεκεμβρίου δύο χιλιάδες επτά.

Done at Strasbourg on the twelfth day of December in the year two thousand and seven.

Fait à Strasbourg, le douze décembre deux mille sept.

Arna dhéanamh in Strasbourg an dara lá déag de Nollaig sa bhliain dhá mhíle a seacht.

Fatto a Strasburgo, addì dodici dicembre duemilasette.

Strasbūrā, divtūkstoš septītā gada divpadsmītajā decembrī.

Priimta du tūkstančiai septintųjų metų gruodžio dvyliktą dieną Strasbūre.

Kelt Strasbourgban, a kétezer-hetedik év december tizenkettedik napján.

Magħmul fi Strasburgu, fit-tnax-il jum ta' Dicembru tas-sena elfejn u sebgha.

Gedaan te Straatsburg, de twaalfde december tweeduizend zeven.

Sporządzono w Strasburgu dnia dwunastego grudnia roku dwa tysiące siódmego.

Feito em Estrasburgo, em doze de Dezembro de dois mil e sete.

Întocmit la Strasbourg, la doisprezece decembrie două mii șapte.

V Štrasburgu dňa dvanásteho decembra dvetisícšedem.

V Strasbourgü, dne dvanajstega decembra leta dva tisoč sedem.

Tehty Strasbourgissa kahdentenatoista päivänä joulukuuta vuonna kaksituhattaseitsemän.

Som skedde i Strasbourg den tolfte december tjugohundrasju.

За Европейския парламент	За Съвета на Европейския съюз	За Комисията на Европейските общности
Por el Parlamento Europeo	Por el Consejo de la Unión Europea	Por la Comisión de las Comunidades Europeas
Za Evropský parlament	Za Radu Evropské unie	Za Komisi Evropských společenství
For Europa-Parlamentet	For Rådet for Den Europæiske Union	For Kommission for De Europæiske Fællesskaber
Im Namen des Europäischen Parlaments	Für den Rat der Europäischen Union	Für die Kommission der Europäischen Gemeinschaften
Euroopa Parlamendi nimel	Euroopa Liidu Nõukogu nimel	Euroopa Ühenduste Komisjoni nimel
Για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο	Για το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης	Για την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
For the European Parliament	For the Council of the European Union	For the Commission of the European Communities
Pour le Parlement européen	Pour le Conseil de l'Union européenne	Pour la Commission des communautés européennes
Thar ceann Pharlaimint na hEorpa	Thar ceann Chomhairle an Aontais Eorpaigh	Thar ceann Choimisiún na gComhphobal Eorpach
Per il Parlamento europeo	Per il Consiglio dell'Unione europea	Per la Commissione delle Comunità europee
Eiroparlamenta vārdā	Eiropas Savienības Padomes vārdā	Eiropas Kopienų Komisijas vārdā
Europos Parlamento vardu	Europos Sąjungos Tarybos vardu	Europos Bendrijų Komisijos vardu
Az Európai Parlament részéről	Az Európai Unió Tanácsa részéről	Az Európai Közösségek Bizottsága részéről
Ghall-Parlament Ewropew	Ghall-Kunsill ta' l-Unjoni Ewropea	Ghall-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej
Voor het Europees Parlement	Voor de Raad van de Europese Unie	Voor de Commissie van de Europese Gemeenschappen
W imieniu Parlamentu Europejskiego	W imieniu Rady Unii Europejskiej	W imieniu Komisji Wspólnot Europejskich
Pelo Parlamento Europeu	Pelo Conselho da União Europeia	Pela Comissão das Comunidades Europeias
Pentru Parlamentul European	Pentru Consiliul Uniunii Europene	Pentru Comisia Comunităților Europene
za Európsky parlament	za Radu Európskej únie	Za Komisiu Európskych spoločenstiev
za Evropski parlament	za Svet Evropske unije	Za Komisijo Evropskih skupnosti
Euroopan parlamentin puolesta	Euroopan unionin neuvoston puolesta	Euroopan yhteisöjen komission puolesta
På Europaparlamentets vägnar	För Europeiska unionens råd	På Europeiska gemenskapernas kommissions vägnar

Председател	Председател	Председател
El Presidente	El Presidente	El Presidente
Předseda	Předseda	Předseda
Formand	Formand	Formand
Der Präsident	Der Präsident	Der Präsident
eesistuja	eesistuja	eesistuja
Ο Πρόεδρος	Ο Πρόεδρος	Ο Πρόεδρος
The President	The President	The President
Le Président	Le Président	Le Président
An tUachtarán	An tUachtarán	An tUachtarán
Il Presidente	Il Presidente	Il Presidente
Priekšsēdētājs	Priekšsēdētājs	Priekšsēdētājs
Pirmininkas	Pirmininkas	Pirmininkas
Az elnök	Az elnök	Az elnök
Il-President	Il-President	Il-President
de Voorzitter	de Voorzitter	de Voorzitter
Przewodniczący	Przewodniczący	Przewodniczący
O Presidente	O Presidente	O Presidente
Preşedintele	Preşedintele	Preşedintele
predseda	predseda	predseda
Predsednik	Predsednik	Predsednik
Puheenjohtaja	Puheenjohtaja	Puheenjohtaja
Ordförande	Ordförande	Ordförande

SU PAGRINDINIŲ TEISIŲ CHARTIJA SUSIJĘ IŠAIŠKINIMAI (*)

(2007/C 303/02)

Šie išaiškinimai buvo pirmą kartą parengti prižiūrint Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją rengusio Konvento prezidiumui. Jie buvo atnaujinti Europos konvento prezidiumo atsakomybe, atsižvelgiant į Konvento įvestas Chartijos teksto projekto pataisas (ypač 51 ir 52 straipsnių) ir kitus Sąjungos teisės pakeitimus. Nors išaiškinimai neturi teisinės galios, jie yra svarbi Chartijos nuostatomis išaiškinti skirta aiškinimo priemonė.

I ANTRAŠTINĖ DALIS – ORUMAS

1 straipsnio – Žmogaus orumas – išaiškinimas

Žmogaus orumas savaime yra pagrindinė teisė, tačiau jis taip pat yra tikrasis pagrindinių teisių pagrindas. Žmogaus orumas buvo įtvirtintas 1948 m. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos preambulėje: „Kadangi visų žmonių giminės narių prigimtinio orumo ir lygių bei neatimamų teisių pripažinimas yra laisvės, teisingumo ir taikos pasaulyje pagrindas.“ 2001 m. spalio 9 d. sprendime Nyderlandai prieš Europos Parlamentą ir Tarybą, C-377/98, Rink. 2001, p. I-7079, 70–77 punktuose Teisingumo Teismas patvirtino, kad pagrindinė teisė į žmogaus orumą yra Sąjungos teisės dalis.

Tai reiškia, kad nė viena iš šioje Chartijoje nustatytų teisių negali būti naudojama kito žmogaus orumui pažeisti ir kad žmogaus orumas yra Chartijoje nustatytų teisių esminė dalis. Todėl jis turi būti gerbiamas, net kai teisė yra apribota.

2 straipsnio – Žmogaus teisė į gyvybę – išaiškinimas

1. Šio straipsnio 1 dalis grindžiama EŽTK 2 straipsnio 1 dalies pirmu sakiniu, kuris yra išdėstytas taip:

„1. Kiekvieno asmens teisė į gyvybę saugo įstatymas“

2. Šios nuostatos antras sakiny, kuriame minima mirties bausmė, buvo pakeistas įsigaliojus EŽTK Protokolo Nr. 6 1 straipsniui, kuris yra išdėstytas taip:

„Mirties bausmė panaikinama. Niekas negali būti nuteistas mirties bausme, ir ji niekam nevykdoma.“

Chartijos 2 straipsnio 2 dalis grindžiama šia nuostata.

3. Chartijos 2 straipsnio 2 dalies nuostatos atitinka pirmiau minėtų EŽTK ir jos protokolo straipsnių nuostatas. Remiantis Chartijos 52 straipsnio 3 dalimi, jų esmė ir taikymo sritis yra tokia pati. Todėl turi būti laikoma, kad EŽTK pateikti negatyvieji apibrėžimai taip pat yra Chartijos dalis:

a) EŽTK 2 straipsnio 2 dalis:

„Gyvybės atėmimas nėra laikomas šio straipsnio pažeidimu, jeigu tai padaroma nepanaudojant daugiau jėgos negu neišvengiamai būtina:

a) ginant kiekvieną asmenį nuo neteisėto smurto;

b) teisėtai suimant arba sutrukdant teisėtai sulaikytam asmeniui pabėgti;

(*) Redakatoriaus pastaba. Nuorodos į Sutarčių straipsnius yra patikslintos ir kelios esminės klaidos ištaisytos.

- c) pagal įstatymą malšinant riaušes ar sukilimą.“
- b) EŽTK Protokolo Nr. 6 2 straipsnis:

„Valstybė turi teisę savo įstatymuose nustatyti mirties bausmę už veiksmus karo metu arba atsiradus neišvengiamam pavojui kilti karui; tokia bausmė gali būti taikoma tik įstatymų nustatytais atvejais ir pagal jų nuostatas.“

3 straipsnio – Teisė į asmens neliečiamybę – išaiškinimas

1. 2001 m. spalio 9 d. sprendime Nyderlandai prieš Europos Parlamentą ir Tarybą, C-377/98, Rink. 2001, p. I-7079, 70, 78–80 punktuose Teisingumo Teismas patvirtino, kad pagrindinė teisė į žmogaus neliečiamybę yra Sąjungos teisės dalis bei medicinos ir biologijos srityse apima donoro ir gavėjo laisvą sutikimą, duotą juos informavus.
2. Chartijos 3 straipsnyje išdėstyti principai jau yra įtraukti į Europos Tarybos priimtą Žmogaus teisių ir biomedicinos konvenciją (ESS 164 ir papildomas protokolais ESS 168). Chartijoje nenumatomas nukrypimas nuo šių principų, todėl draudžiamas tik reprodukcinis klonavimas. Joje nesuteikiamas leidimas atlikti kitų formų klonavimą, bet ir nedraudžiama tai daryti. Taigi joje niekaip netrukdoma įstatymų leidybos organams uždrausti kitų formų klonavimą.
3. Eugenikos metodų, ypač tų, kuriais siekiama atlikti žmonių atranką, nurodymas yra susijęs su galimomis situacijomis, kai organizuojamos ir įgyvendinamos atrankos programos, apimančios sterilizavimo, priverstinio apvaisinimo, priverstinių vedybų etninėse grupėse ir kitas kampanijas, visus veiksmus, kurie 1998 m. liepos 17 d. Romoje priimtame Tarptautinio baudžiamojo teismo statute laikomi tarptautiniais nusikaltimais (žr. šio statuto 7 straipsnio 1 dalies g punktą).

4 straipsnio – Kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio arba baudimo uždraudimas – išaiškinimas

4 straipsnyje nurodyta teisė yra EŽTK 3 straipsnyje garantuota teisė, kurios formuluotė yra ta pati: „Niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas“. Pagal chartijos 52 straipsnio 3 dalį jo esmė ir taikymo sritis yra tokia pati kaip EŽTK straipsnio.

5 straipsnio – Vergijos ir priverčiamojo darbo uždraudimas – išaiškinimas

1. 5 straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodyta teisė atitinka EŽTK 4 straipsnio 1 ir 2 dalis, kurių formuluotė yra tokia pati. Pagal Chartijos 52 straipsnio 3 dalį jo esmė ir taikymo sritis yra tokia pati kaip EŽTK straipsnio. Todėl:

- joks apribojimas negali turėti teisėto poveikio 1 dalyje nurodytai teisei,
- 2 dalyje „priverčiamasis ar privalomasis darbas“ turi būti suprantamas atsižvelgiant į EŽTK 4 straipsnio 3 dalyje nurodytus „neigiančius“ apibrėžimus:

„Šiame straipsnyje „priverčiamuoju ar privalomuoju darbu“ nelaikoma:

- a) joks darbas, paprastai reikalaujamas atlikti, kai yra kalinama pagal šios Konvencijos 5 straipsnio nuostatas, arba darbas lygtinio atleidimo nuo tokio kalinimo laikotarpiu;
- b) jokia karinė tarnyba arba tarnyba, kurios reikalaujama iš asmenų, atsisakančių nuo privalomosios karinės tarnybos dėl įsitikinimų, vietoj karinės tarnybos tose šalyse, kur toks atsisakymas yra pripažįstamas;

- c) jokia tarnyba, būtina nepaprastosios padėties ar nelaimių, keliančių pavojų visuomenės egzistavimui ar gerovei, atvejais;
  - d) joks darbas ar tarnyba, kurie yra įprastinių pilietinių pareigų dalis.“
2. 3 dalis tiesiogiai kyla iš žmogaus orumo principo, joje atsižvelgta į paskutinius pokyčius organizuoto nusikalstamumo srityje, pavyzdžiui, nelegalios imigracijos pasipelnymo tikslais ar seksualinio išnaudojimo tinklų organizavimą. Europolo konvencijos priede pateikiamas šis apibrėžimas, kuriame nurodyta prekyba žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais: „prekyba žmonėmis“ – tai asmens privertimas, naudojant smurtą ar grasinimus arba piktnaudžiaujant galia ar apgaunant, faktiškai ir neteisėtai paklusti kitiems asmenims siekiant išnaudoti jį prostitucijai, seksualiniam nepilnamečių išnaudojimui ir prievartavimui ar prekybai paliktais vaikais“. Konvencijos dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo VI skyriaus, kuris buvo įtrauktas į Sąjungos *acquis* ir prie kurio yra prisijungusi Jungtinė Karalystė bei Airija, 27 straipsnio 1 dalyje yra toliau išdėstytas tekstas, kuriame nurodyti neteisėtos imigracijos tinklai: „Susitariančiosios Šalys įsipareigoja taikyti atitinkamas bausmes visiems asmenims, kurie, siekdami finansinės naudos, padeda ar mėgina padėti užsieniečiui atvykti į vienos iš Susitariančiųjų Šalių teritoriją arba joje apsigyventi, pažeisdami tos Susitariančiosios Šalies įstatymus dėl užsieniečių atvykimo ir gyvenimo“. 2002 m. liepos 19 d. Taryba priėmė pamatinį sprendimą dėl kovos su prekyba žmonėmis (OL L 203, 2002 8 1, p. 1), kurio 1 straipsnyje išsamiai apibrėžiami nusikaltimai, susiję su prekyba žmonėmis išnaudojimo darbe ar seksualinio išnaudojimo tikslais, už kuriuos pagal tą pamatinį sprendimą valstybėse narėse turi būti baudžiama.

II ANTRAŠTINĖ DALIS – LAISVĖS

6 straipsnio – Teisė į laisvę ir saugumą – išaiškinimas

6 straipsnyje nurodytos teisės yra EŽTK 5 straipsnyje garantuotos teisės, o remiantis Chartijos 52 straipsnio 3 dalimi jų esmė ir taikymo sritis yra tokia pati. Todėl apribojimai, kurie gali būti joms teisėtai nustatyti, negali viršyti leidžiamų pagal EŽTK 5 straipsnio formuluotę:

- „1. Kiekvienas asmuo turi teisę į laisvę ir saugumą. Niekam laisvė negali būti atimta kitaip, kaip šiais atvejais, ir įstatymo nustatyta tvarka:
- a) kai asmuo teisėtai kalinamas pagal kompetentingo teismo nuosprendį;
  - b) kai asmuo teisėtai sulaikomas ar suimamas dėl to, kad neįvykdė teismo teisėto sprendimo, arba kai norima garantuoti kokios nors įstatymo nustatytos prievolės vykdymą;
  - c) kai asmuo teisėtai sulaikomas ar suimamas, kad būtų pristatytas kompetentingai teismo institucijai, pagrįstai įtariant jį padarius nusikaltimą ar kai pagrįstai manoma, jog būtina neleisti padaryti nusikaltimo, arba manoma, jog jis, padaręs tokį nusikaltimą, gali pabėgti;
  - d) kai nepilnamečiui laisvė atimama pagal teisėtą sprendimą atiduoti jį auklėjimo priežiūrai arba kai jis teisėtai suimamas, kad būtų pristatytas kompetentingai institucijai;
  - e) kai teisėtai sulaikomi asmenys, galintys platinti užkrečiamąsias ligas, psichiškai nesveiki asmenys, alkoholikai, narkomanai ar valkatos;
  - f) kai asmuo teisėtai sulaikomas ar suimamas dėl to, kad negalėtų be leidimo įvažiuoti į šalį, arba kai yra pradėtas jo deportavimo ar išdavimo kitai valstybei procesas.

2. Kiekvienam suimtajam turi būti nedelsiant jam suprantama kalba pranešta, dėl ko jis suimtas ir kuo kaltinamas.
3. Kiekvienas sulaikytasis ar suimtas pagal šio straipsnio 1 dalies c punkto nuostatas turi būti skubiai pristatytas teisėjui ar kitam pareigūnui, kuriam įstatymas yra suteikęs teisę vykdyti teismines funkcijas, ir turi teisę į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką arba teisę būti paleistas proceso metu. Paleidimas gali būti sąlygojamas garantijų, kad jis atvyks į teismą.
4. Kiekvienas asmuo, kuriam atimta laisvė jį sulaikius ar suėmus, turi teisę kreiptis į teismą, kad šis greitai priimtų sprendimą dėl sulaikymo ar suėmimo teisėtumo ir, jeigu asmuo kalinamas neteisėtai, nuspręstų jį paleisti.
5. Kiekvienas asmuo, kuris yra sulaikymo, suėmimo ar kalinimo pažeidžiant šio straipsnio nuostatas auka, turi teisę į nuostolių atlyginimą.“

6 straipsnyje įtvirtintos teisės turi būti gerbiamos ypač Europos Parlamentui ir Tarybai priimant įstatymo galią turinčius aktus teismo bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose srityje remiantis Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 82, 83 ir 85 straipsniais, visų pirma siekiant apibrėžti bendras būtiniausias nuostatas dėl teisės pažeidimų ir bausmių kategorijų nustatymo bei tam tikrų procesinės teisės aspektų.

7 straipsnio – Teisė į privatų ir šeimos gyvenimą – išaiškinimas

7 straipsnyje garantuotos teisės atitinka EŽTK 8 straipsnyje garantuotas teises. Atsižvelgiant į technologijų vystymąsi žodis „susirašinėjimas“ buvo pakeistas žodžiu „komunikacija“.

Remiantis 52 straipsnio 3 dalimi, šios teisės esmė ir taikymo apimtis yra tokia pati kaip atitinkamo EŽTK straipsnio. Todėl apribojimai, kurie gali būti teisėtai nustatyti šiai teisei, yra tokie patys kaip EŽTK 8 straipsnyje leidžiami apribojimai:

- „1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.
2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesams siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat būtina žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.“

8 straipsnio – Asmens duomenų apsauga – išaiškinimas

Šis straipsnis grindžiamas EB sutarties 286 straipsniu, Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (OL L 281, 1995 11 23, p. 31), taip pat EŽTK 8 straipsniu ir 1981 m. sausio 28 d. Europos Tarybos Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu, kurią ratifikavo visos valstybės narės. EB sutarties 286 straipsnis dabar pakeistas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 16 straipsniu ir Europos Sąjungos sutarties 39 straipsniu. Be to, daroma nuoroda į Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 45/2001 dėl asmenų apsaugos Bendrijos institucijoms ir įstaigoms tvarkant asmens duomenis ir laisvo tokių duomenų judėjimo (OL L 8, 2001 1 12, p. 1). Pirmiau minėtoje direktyvoje ir reglamente yra pateiktos teisės į asmens duomenų apsaugą naudojimo sąlygos ir apribojimai.

9 straipsnio – Teisė tuoktis ir kurti šeimą – išaiškinimas

Šis straipsnis grindžiamas EŽTK 12 straipsniu, kuris yra išdėstytas taip: „Vyras ir moteris, sulaukę santuokinio amžiaus, turi teisę tuoktis ir kurti šeimą pagal naudojimąsi šia teise reguliuojančius valstybės įstatymus.“ Šio straipsnio tekstas buvo pakeistas pagal šių dienų reikalavimus, kad apimtų atvejus, kuriais nacionaliniuose teisės aktuose be santuokos pripažįstamos ir kitos šeimos kūrimo formos. Šiame straipsnyje nedraudžiamas ir neįvedamas vedybinio statuso suteikimas tos pačios lyties žmonių sąjungai. Taigi ši teisė yra panaši į EŽTK suteiktą teisę, tačiau jos esmė gali būti platesnė, kai tai numatyta nacionaliniuose teisės aktuose.

10 straipsnio – Minties, sąžinės ir religijos laisvė – išaiškinimas

1 dalyje garantuota teisė atitinka EŽTK 9 straipsnyje garantuotą teisę, o remiantis Chartijos 52 straipsnio 3 dalimi jos esmė ir taikymo sritis yra tokia pati. Todėl taikant apribojimus turi būti laikomasi Konvencijos 9 straipsnio 2 dalies, kuri yra išdėstyta taip: „Laisvė skelbti savo religiją ar tikėjimą gali būti apribojama tik tiek, kiek yra nustatęs įstatymas, ir tik kai tai būtina demokratinėje visuomenėje jos apsaugos interesams, viešajai tvarkai, žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.“

2 dalyje garantuota teisė atitinka nacionalines konstitucines tradicijas ir nacionalinių teisės aktų šiuo klausimu raidą.

11 straipsnio – Saviraiškos ir informacijos laisvė – išaiškinimas

1. 11 straipsnis atitinka Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnį, kuris yra išdėstytas taip:

- „1. Kiekvienas turi teisę į saviraiškos laisvę. Ši teisė apima laisvę turėti savo nuomonę, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas valdžios institucijų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų. Šis straipsnis netrukdo valstybėms licencijuoti radijo, televizijos ar kino įstaigų.
2. Naudojimasis šiomis laisvėmis, kadangi tai yra susiję ir su pareigomis bei atsakomybe, gali būti priklausomas nuo tam tikrų formalumų, sąlygų, apribojimų ar sankcijų, kurias nustato įstatymas ir kurios demokratinėje visuomenėje yra būtinos dėl valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar visuomenės apsaugos, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę, taip pat kitų asmenų garbę ar teises, užkirsti kelią išlaptintos informacijos atskleidimui arba užtikrinti teisminės valdžios autoritetą ir bešališkumą.“

Remiantis Chartijos 52 straipsnio 3 dalimi, šios teisės esmė ir taikymo apimtis yra tokia pati kaip EŽTK garantuotos teisės. Todėl apribojimai, kurie gali būti jai nustatyti, negali viršyti numatytųjų 10 straipsnio 2 dalyje, nepažeidžiant jokių apribojimų, kurie Sąjungos konkurencijos įstatymuose gali būti nustatyti valstybių narių teisei įvesti licencijavimo priemones, nurodytas EŽTK 10 straipsnio 1 dalies trečiame sakinyje.

2. Šio straipsnio 2 dalyje yra išsamiai išdėstytos 1 dalies dėl žiniasklaidos laisvės taikymo pasekmės. Ji grindžiama visų pirma su televizija susijusia Teisingumo Teismo teismine praktika (ypač 1991 m. liepos 25 dienos sprendimu *Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda* ir kiti, C-288/89, Rink. p. I-4007), ir prie EB sutarties, o dabar prie Sutarčių, pridedamu Protokolu dėl valstybių narių visuomeninės transliacijos sistemos, bei Tarybos direktyva 89/552/EEB (žr. pirmiausia jos 17 konstatuojamąją dalį).

12 straipsnio – Susirinkimų ir asociacijų laisvė – išaiškinimas

1. Šio straipsnio 1 dalis atitinka EŽTK 11 straipsnį, kuris yra išdėstytas taip:

- „1. Kiekvienas turi teisę į taikių susirinkimų laisvę, taip pat laisvę jungtis į asociacijas kartu su kitais, įskaitant teisę steigti profesines sąjungas ir stoti į jas, kad būtų ginami savi interesai.
2. Naudojimuisi šiomis teisėmis netaikomi jokie apribojimai, išskyrus tuos, kuriuos nustato įstatymas ir kurie yra būtini demokratinėje visuomenėje dėl valstybės saugumo ar visuomenės apsaugos, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę arba kitų asmenų teises ir laisves. Šis straipsnis nekliudo įvesti teisėtų naudojimosi šiomis teisėmis apribojimų asmenims, tarnaujantiems ginkluotosiose pajėgose, policijoje ar valstybės tarnyboje.“

Šio 12 straipsnio 1 dalies nuostatų esmė yra tokia pati kaip ir EŽTK, tačiau jų taikymo sritis yra platesnė, kadangi jos taikomos visuose lygmenyse, įskaitant europinį lygmenį. Remiantis Chartijos 52 straipsnio 3 dalimi, šios teisės apribojimai negali viršyti apribojimų, kurie laikomi teisėtais pagal EŽTK 11 straipsnio 2 dalį.

2. Ši teisė taip pat grindžiama Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartijos 11 straipsniu.
3. Šio straipsnio 2 dalis atitinka Europos Sąjungos sutarties 10 straipsnio 4 dalį.

13 straipsnio – Menų ir mokslo laisvė – išaiškinimas

Ši teisė iš esmės kyla iš teisės į minties ir saviraiškos laisvę. Ji turi būti naudojama atsižvelgiant į 1 straipsnį ir jai gali būti taikomi EŽTK 10 straipsnyje leidžiami apribojimai.

14 straipsnio – Teisė į mokslą – išaiškinimas

1. Šis straipsnis grindžiamas valstybių narių bendromis konstitucinėmis tradicijomis ir EŽTK Protokolo 2 straipsniu, kuris yra išdėstytas taip:

„Niekam neturi būti atimta teisė į mokslą. Valstybė, rūpindamasi švietimu ir mokymu, įsipareigoja gerbti tėvų teisę parinkti savo vaikams švietimą ir mokymą pagal savo religinius ir filosofinius įsitikinimus.“

Nuspręsta, kad yra naudinga šį straipsnį išplėsti nuostata, kad profesinis ir tęstinis mokymas turi būti prieinamas visiems (žr. Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartijos 15 punktą ir Socialinės chartijos 10 straipsnį), ir papildyti jį nemokamo privalomojo išsilavinimo principu. Pastarasis principas, remiantis jo formuluote, reiškia tik tai, kad privalomojo išsilavinimo požiūriu kiekvienas vaikas turi galimybę lankyti nemokamo mokslo įstaigą. Juo nereikalaujama, kad visos mokslo įstaigos arba profesinio ir tęstinio mokymo įstaigos, ypač privačios, būtų nemokamos. Juo taip pat neatmetamos tam tikros specialios švietimo formos, už kurias reikia mokėti, jei valstybė imasi finansinio kompensavimo priemonių. Tiek, kiek Chartija taikoma Sąjungai, tai reiškia, kad savo mokymo politikoje Sąjunga privalo laikytis nemokamo privalomojo išsilavinimo principo, bet tai, be abejo, nesukuria naujų įgaliojimų. Tėvų teisė turi būti aiškinama kartu su 24 straipsnio nuostatomis.

2. Laisvė steigti valstybines ar privačias mokslo įstaigas garantuojama, laikant ją vienu iš laisvės užsiimti verslu aspektų, tačiau ji yra apribota pagarba demokratinėms principams ir yra įgyvendinama laikantis nacionaliniuose teisės aktuose apibrėžtų nuostatų.

15 straipsnio – Laisvė pasirinkti profesiją ir teisė dirbti – išaiškinimas

15 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta laisvė pasirinkti profesiją pripažįstama Teisingumo Teismo teisminėje praktikoje (žr., *inter alia*, 1974 m. gegužės 14 d. sprendimo *Nold*, 4/73, Rink. 1974, p. 491, 12–14 punktus; 1979 m. gruodžio 13 d. sprendimą *Hauer*, 44/79, Rink. 1979, p. 3727; 1968 m. spalio 8 d. sprendimo *Keller*, 234/85, Rink. 1986, p. 2879, 8 punktą).

Ši dalis taip pat remiasi Europos socialinės chartijos, kuri buvo pasirašyta 1961 m. spalio 18 d. ir kurią ratifikavo visos valstybės narės, 1 straipsnio 2 dalimi bei 1989 m. gruodžio 9 d. Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartijos 4 punktu. Žodžiai „darbo sąlygos“ turi būti suprantami Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 156 straipsnyje apibrėžta prasme.

Antroje dalyje aptariamos trys Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 26 ir 45, 49 ir 56 straipsniuose garantuojamos laisvės, t.y. darbuotojų judėjimo laisvė, įsisteigimo laisvė ir laisvė teikti paslaugas.

Trečioji dalis grindžiama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 153 straipsnio 1 dalies g punktu ir 1961 m. spalio 18 d. pasirašytos ir visų valstybių narių ratifikuotos Europos socialinės chartijos 19 straipsnio 4 dalimi. Todėl yra taikoma Chartijos 52 straipsnio 2 dalis. Trečiųjų šalių pilietybę turinčių jūreivių samdymo dirbti su Sąjungos valstybės narės vėliava plaukiojančių laivų įgulose klausimą reglamentuoja Sąjungos teisė bei nacionalinės teisės aktai ir praktika.

16 straipsnio – Laisvė užsiimti verslu – išaiškinimas

Šis straipsnis grindžiamas Teisingumo Teismo teismine praktika, kurioje pripažįstama laisvė vykdyti ūkinę ar komercinę veiklą (žr. 1974 m. gegužės 14 d. sprendimo *Nold*, 4/73, Rink. 1974, p. 491, 14 punktą bei 1979 m. rugsėjo 27 d. sprendimo *SpA Eridania* ir kiti, 230/78, Rink. 1979, p. 2749, 20 ir 31 punktus) bei laisvė sudaryti sutartis (žr., *inter alia*, sprendimo *Sukkerfabriken Nykøbing*, 151/78, Rink. 1979, p. 1, 19 punktą bei 1999 m. spalio 5 d. sprendimo Ispanija prieš Komisiją, C-240/96, Rink. 1999, p. I-6571, 99 punktą), ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 119 straipsnio 1 ir 3 dalimis, kuriose pripažįstama laisva konkurencija. Žinoma, ši teisė turi būti naudojama laikantis Sąjungos teisės ir nacionalinių teisės aktų. Jai gali būti taikomi Chartijos 52 straipsnio 1 dalyje numatyti apribojimai.

17 straipsnio – Teisė į nuosavybę – išaiškinimas

Šis straipsnis grindžiamas EŽTK Protokolo 1 straipsniu:

„Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tik įstatymo nustatytais sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais.

Tačiau ankstesnės nuostatos jokiū būdu neriboja valstybės teisės taikyti tokius įstatymus, kokie, jos manymu, jai reikalingi, kad ji galėtų kontroliuoti nuosavybės naudojimą atsižvelgdama į bendrąjį interesą arba kad garantuotų mokesčių, kitų rinkliavų ar baudų mokėjimą.“

Tai yra visose nacionalinėse konstitucijose numatyta pagrindinė teisė. Teisingumo Teismo teisminėje praktikoje ji buvo pripažinta daugeliu atvejų, pirmą kartą – 1989 m. gruodžio 13 d. sprendime *Hauer*, Rink. 1979, p. 3727. Formuliuotė buvo atnaujinta, tačiau pagal 52 straipsnio 3 dalį šios teisės esmė ir taikymo sritis yra ta pati kaip EŽTK garantuotos teisės, o apribojimai negali viršyti ten nurodytųjų.

Vienas teisės į nuosavybę aspektas – intelektinės nuosavybės apsauga – yra aiškiai paminėta 2 dalyje dėl vis didesnės jos svarbos ir Sąjungos antrinės teisės aktų. Intelektinė nuosavybė apima ne tik literatūrinę ir meninę nuosavybę, bet ir, *inter alia*, patentus ir teises į prekių ženklus, tai pat gretutines teises. 1 dalyje išdėstytos garantijos atitinkamai taikomos intelektinei nuosavybei.

18 straipsnio – Teisė į prieglobstį – išaiškinimas

Šio straipsnio tekstas grindžiamas EB sutarties 63 straipsniu, dabar pakeistu Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 78 straipsniu, kuriame reikalaujama, kad Sąjunga laikytųsi Ženevos konvencijos dėl pabėgėlių. Turėtų būti daroma nuoroda į prie Sutarties pridamus protokolus dėl Jungtinės Karalystės ir Airijos bei dėl Danijos, kad būtų nustatyta, kokia apimtimi šios valstybės narės įgyvendina Sąjungos teisę šioje srityje ir kokia apimtimi joms taikomas šis straipsnis. Šis straipsnis atitinka prie Sutarties pridamą Protokolą dėl prieglobsčio.

19 straipsnio – Apsauga perkėlimo, išsiuntimo ar išdavimo atveju – išaiškinimas

Šio straipsnio 1 dalies esmė ir taikymo sritis yra tokia pati kaip EŽTK Protokolo Nr. 4 4 straipsnio dėl kolektyvinio išsiuntimo. Jos tikslas – garantuoti, kad kiekvienas sprendimas būtų grindžiamas konkrečiu tyrimu ir kad vienu sprendimu nebūtų galima išsiųsti iš šalies visus tam tikros valstybės pilietybę turinčius asmenis (taip pat žr. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 13 straipsnį).

2 dalis apima atitinkamą Europos žmogaus teisių teismo teisminę praktiką, susijusią su EŽTK 3 straipsniu (žr. 1996 m. gruodžio 17 d. sprendimą *Ahmed* prieš Austriją, Rink. 1996-VI, p. 2206 ir 1989 m. liepos 7 d. sprendimą *Soering*).

III ANTRAŠTINĖ DALIS – LYGYBĖ

20 straipsnio – Lygybė prieš įstatymą – išaiškinimas

Šis straipsnis atitinka bendrą teisės principą, kuris yra numatytas visose Europos konstitucijose ir kurį Teisingumo Teismas pripažino pagrindiniu Bendrijos teisės principu (1984 m. lapkričio 13 d. sprendimas *Racke*, 283/83, Rink. 1984, p. 3791, 1997 m. balandžio 17 d. sprendimas *EARL*, 15/95, Rink. 1997, p. I-1961 ir 2000 m. balandžio 13 d. sprendimas *Karlsson*, 292/97, Rink. 2000, p. 2737).

21 straipsnio – Diskriminacijos uždraudimas – išaiškinimas

1 dalis remiasi EB sutarties 13 straipsniu, dabar pakeistu Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 19 straipsniu, EŽTK 14 straipsniu bei Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencijos 11 straipsniu dėl genetinio paveldo. Kiek tai atitinka EŽTK 14 straipsnį, ji taikoma laikantis šio straipsnio.

Tarp 1 dalies ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 19 straipsnio, kurio taikymo sritis ir tikslas yra kitas, nėra prieštaravimo ar nesuderinamumo: 19 straipsniu Sąjungai suteikiamas įgaliojimas priimti įstatymo galią turinčius aktus, įskaitant valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų suderinimą, siekiant kovoti su diskriminacija, pasireiškiančia tam tikromis formomis, kurios yra išsamiai išvardintos tame straipsnyje. Tokie teisės aktai gali apimti valstybių narių institucijų veiksmus (taip pat privačių asmenų santykius) bet kurioje srityje Sąjungos įgaliojimų ribose. Priešingai, 21 straipsnio 1 dalis nesukuria jokio įgaliojimo leisti antidiskriminacinius įstatymus šiose valstybių narių ar privačių veiksmų srityse ir nenustato bendro pobūdžio diskriminacijos draudimo tose labai įvairiose srityse. Vietoj to ji apima tik pačių Sąjungos institucijų ir organų vykdomos diskriminacijos atvejus, naudojantis įgaliojimais, kurie yra suteikti pagal Sutartį, ir valstybių narių vykdomos diskriminacijos atvejus, tik joms įgyvendinant Sąjungos teisę. Todėl 1 dalis nepakeičia nei pagal 19 straipsnį suteiktų įgaliojimų apimties, nei šio straipsnio aiškinimo.

2 dalis atitinka Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 18 straipsnio pirmąją pastraipą ir turi būti taikoma laikantis šio straipsnio.

22 straipsnio – Kultūrų, religijų ir kalbų įvairovė – išaiškinimas

Šis straipsnis grindžiamas Europos Sąjungos sutarties 6 straipsniu ir EB sutarties 151 straipsnio 1 ir 4 dalimis, dabar pakeistomis Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 167 straipsnio 1 ir 4 dalimis dėl kultūros. Pagarba kultūrų ir kalbų įvairovei dabar yra numatyta ir Europos Sąjungos sutarties 3 straipsnio 3 dalyje. Prie šios straipsnio atsiradimo taip pat prisidėjo Amsterdamo sutarties Baigiamojo akto deklaracija Nr. 11 dėl bažnyčių ir nereliginių organizacijų statuso, dabar perteikta Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 17 straipsnyje.

23 straipsnio – Moterų ir vyrų lygybė – išaiškinimas

Pirmoji pastraipa grindžiama EB sutarties 2 straipsniu ir 3 straipsnio 2 dalimi, dabar pakeistais Europos Sąjungos sutarties 3 straipsniu ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 8 straipsniu, nustatančiais Sąjungos tikslą skatinti moterų ir vyrų lygybę bei Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 157 straipsnio 1 dalimi. Ji remiasi 1996 m. gegužės 3 d. peržiūrėtos Europos socialinės chartijos 20 straipsniu ir Bendrijos darbuotojų teisių chartijos 16 punktu.

Be to, ji grindžiama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 157 straipsnio 3 dalimi bei Tarybos direktyvos 76/207/EEB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo taikymo įsidarbinimo, profesinio mokymo, pareigų paaukštinimo ir darbo sąlygų atžvilgiu 2 straipsnio 4 dalimi.

Antroje pastraipoje trumpiau perteikta Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 157 straipsnio 4 dalis, kurioje numatyta, kad vienodo požiūrio principas nekliudo valstybėms narėms ir toliau išlaikyti esamas arba sukurti priemonės, numatančias konkrečias lengvatas, padedančias nepakankamai atstovaujamai lyčiai verstis profesine veikla arba šalinančias ar kompensuojančias nepalankias profesinės veiklos sąlygas. Remiantis 52 straipsnio 2 dalimi, ši pastraipa nekeičia 157 straipsnio 4 dalies.

24 straipsnio – Vaiko teisės – išaiškinimas

Šis straipsnis grindžiamas 1989 m. lapkričio 20 d. pasirašyta ir visų valstybių narių ratifikuota Niujorko Vaiko teisių konvencija, ypač jos 3, 9, 12 ir 13 straipsniais.

3 dalyje atsižvelgiama į tai, kad kuriant laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę Sąjungos teisės aktuose dėl su užsieniu susijusių civilinių bylų, kurių atžvilgiu suteikiami reikalingi įgaliojimai Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 81 straipsnyje, gali būti visų pirma numatytos tėvų teisės lankyti vaiką, užtikrinant, kad vaikai galėtų reguliariai palaikyti asmeninius santykius ir tiesiogiai bendrauti su abiem savo tėvais.

25 straipsnio – Pagyvenusių žmonių teisės – išaiškinimas

Šis straipsnis remiasi peržiūrėtos Europos socialinės chartijos 23 straipsniu ir Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartijos 24 ir 25 straipsniais. Be abejo, dalyvavimas visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime apima ir dalyvavimą politiniame gyvenime.

26 straipsnio – Neįgaliųjų asmenų integravimas – išaiškinimas

Šiame straipsnyje numatytas principas grindžiamas Europos socialinės chartijos 15 straipsniu ir taip pat remiasi Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartijos 26 punktu.

IV ANTRAŠTINĖ DALIS – SOLIDARUMAS

27 straipsnio – Darbuotojų teisė į informaciją ir konsultacijas įmonėje – išaiškinimas

Šis straipsnis yra peržiūrėtoje Europos socialinėje chartijoje (21 straipsnis) ir Bendrijos darbuotojų teisių chartijoje (17 ir 18 punktai). Jis taikomas Sąjungos teisėje ir nacionaliniuose įstatymuose nustatytais sąlygomis. Nuoroda į atitinkamą lygį reiškia Sąjungos teisėje ar nacionaliniuose įstatymuose ir praktikoje nustatytus lygius, kurie gali apimti europinį lygį, kai tai numatyta Sąjungos teisės aktuose. Šią sritį apima gana didelė Sąjungos *acquis* dalis: Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 154 ir 155 straipsniai ir Direktyvos 94/45/EB (Europos darbų tarybos), 98/59/EB (kolektyviniai atleidimai iš darbo), 2001/23/EB (verslo perdavimas) bei 2002/14/EB (bendra darbuotojų informavimo ir konsultavimosi su jais sistema Europos bendrijoje).

28 straipsnio – Teisė į kolektyvines derybas ir kolektyvinių veiksmų teisė – išaiškinimas

Šis straipsnis grindžiamas Europos socialinės chartijos 6 straipsniu ir Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartija (12–14 punktai). Europos žmogaus teisių teismas kolektyvinių veiksmų teisę pripažino viena iš EŽTK 11 straipsnyje nustatytas profesinių sąjungų teises sudarančių dalių. Atitinkamų lygių, kuriais gali vykti kolektyvinės derybos, išaiškinimas pateiktas pirmesnio straipsnio išaiškiniame. Kolektyvinių veiksmų, įskaitant streikus, būdai ir apribojimai reglamentuojami nacionaliniais įstatymais ir praktika, įskaitant klausimą, ar jie gali būti vykdomi tuo pačiu metu keliose valstybėse narėse.

29 straipsnio – Teisė naudotis įdarbinimo tarnybų paslaugomis – išaiškinimas

Šis straipsnis grindžiamas Europos socialinės chartijos 1 straipsnio 3 dalimi ir Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartijos 13 punktu.

30 straipsnio – Apsauga nepagrįsto atleidimo iš darbo atveju – išaiškinimas

Šis straipsnis remiasi peržiūrėtos Socialinės chartijos 24 straipsniu. Taip pat žr. Direktyvą 2001/23/EB dėl darbuotojų teisių apsaugos įmonių perdavimo atveju ir Direktyvą 80/987/EEB dėl darbuotojų apsaugos jų darbdaviui tapus nemokiam su pakeitimais, padarytais Direktyva 2002/74/EB.

31 straipsnio – Tinkamos ir teisingos darbo sąlygos – išaiškinimas

1. Šio straipsnio 1 dalis grindžiama Direktyva 89/391/EEB dėl priemonių darbuotojų saugai ir sveikatos apsaugai darbe gerinti nustatymo. Ji taip pat remiasi Socialinės chartijos 3 straipsniu ir Bendrijos darbuotojų teisių chartijos 19 punktu bei, orumo darbe atžvilgiu, peržiūrėtos Socialinės chartijos 26 straipsniu. Žodžiai „darbo sąlygos“ turi būti suprantami Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 156 straipsnyje apibrėžta prasme.
2. 2 dalis grindžiama Direktyva 93/104/EB dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų, taip pat Europos socialinės chartijos 2 straipsniu ir Bendrijos darbuotojų teisių chartijos 8 punktu.

32 straipsnio – Vaikų darbo uždraudimas ir jaunų žmonių apsauga darbe – išaiškinimas

Šis straipsnis grindžiamas Direktyva 94/33/EB dėl dirbančio jaunimo apsaugos, Europos socialinės chartijos 7 straipsniu ir Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartijos 20–23 punktais.

33 straipsnio – Šeima ir profesinė veikla – išaiškinimas

33 straipsnio 1 dalis grindžiama Europos socialinės chartijos 16 straipsniu. 2 dalis remiasi Tarybos direktyva 92/85/EEB dėl priemonių, skirtų skatinti, kad būtų užtikrinta geresnė nėščių ir neseniai pagimdžiusių arba maitinančių krūtimi darbuotojų sauga ir sveikata, nustatymo ir Direktyva 96/34/EB dėl Bendrojo susitarimo dėl tėvystės atostogų, sudaryto tarp UNICE, CEEP ir ETUC. Ji taip pat grindžiama Europos socialinės chartijos 8 straipsniu (motinystės apsauga) ir remiasi peržiūrėtos Socialinės chartijos 27 straipsniu (pareigų šeimai turinčių darbuotojų teisė į lygias galimybes ir vienodą padėtį). „Motinystė“ apima laikotarpį nuo pastojimo iki maitinimo krūtimi pabaigos.

34 straipsnio – Socialinė apsauga ir socialinė parama – išaiškinimas

34 straipsnio 1 dalyje nustatytas principas grindžiamas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 153 ir 156 straipsniais, Europos socialinės chartijos 12 straipsniu ir Bendrijos darbuotojų teisių chartijos 10 punktu. Sąjunga privalo jo laikytis, naudodamasi jai Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 153 ir 156 straipsniuose suteiktais įgaliojimais. Nuoroda į socialines paslaugas yra susijusi su atvejais, kuriais tokios paslaugos buvo įvestos, kad būtų suteiktos tam tikros lengvatos, tačiau ji nereiškia, kad tokios paslaugos turi būti sukurtos, kai jų nėra. „Motinystė“ turi būti suprantama ta pačia prasme kaip ir pirmesniame straipsnyje.

Antra dalis grindžiama Europos socialinės chartijos 12 straipsnio 4 dalimi ir 13 straipsnio 4 dalimi bei Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartijos 2 punktu ir atspindi iš Reglamento Nr. 1408/71/EEB ir Reglamento Nr. 1612/68/EEB atsirandančias taisykles.

Trečia dalis remiasi Europos socialinės chartijos 13 straipsniu, peržiūrėtos Socialinės chartijos 30 ir 31 straipsniais bei Bendrijos chartijos 10 punktu. Sąjunga privalo jos laikytis vykdydama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 153 straipsniu grindžiamą politiką.

35 straipsnio – Sveikatos apsauga – išaiškinimas

Šiame straipsnyje numatyti principai grindžiami EB sutarties 152 straipsniu, dabar pakeistu Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 168 straipsniu, ir Europos socialinės chartijos 11 ir 13 straipsniais. Šio straipsnio antrame sakinyje perteikta 168 straipsnio 1 dalis.

36 straipsnio – Galimybė naudotis bendrus ekonominius interesus tenkinančiomis paslaugomis – išaiškinimas

Šis straipsnis visiškai atitinka Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 14 straipsnį ir nesukuria jokios naujos teisės. Jame tik nustatomas principas, kad Sąjunga gerbia teisę naudotis bendrus ekonominius interesus tenkinančiomis paslaugomis, numatytomis nacionalinėse nuostatose, kai tos nuostatos neprieštaruja Sąjungos teisei.

37 straipsnio – Aplinkos apsauga – išaiškinimas

Šiame straipsnyje numatyti principai grindžiami EB sutarties 2, 6 ir 174 straipsniais, dabar pakeistais Europos Sąjungos sutarties 3 straipsnio 3 dalimi ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 11 ir 191 straipsniais.

Jis taip pat remiasi kai kurių nacionalinių konstitucijų nuostatomis.

38 straipsnio – Vartotojų apsauga – išaiškinimas

Šiame straipsnyje numatyti principai grindžiami Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 169 straipsniu.

V ANTRAŠTINĖ DALIS – PILIETINĖS TEISĖS

39 straipsnio – Teisė balsuoti ir būti kandidatu Europos Parlamento rinkimuose – išaiškinimas

39 straipsnis taikomas Sutartyse numatytiems sąlygoms, remiantis Chartijos 52 straipsnio 2 dalimi. 39 straipsnio 1 dalis atitinka Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 20 straipsnio 2 dalyje garantuotą teisę (taip pat plg. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 22 straipsnyje išdėstytą teisinį pagrindą dėl tos teisės naudojimo išsamių nuostatų priėmimo), o to straipsnio 2 dalis atitinka Europos Sąjungos sutarties 14 straipsnio 3 dalį. 39 straipsnio 2 dalyje perteikti rinkimų sistemos demokratinėje valstybėje pagrindiniai principai.

40 straipsnio – Teisė balsuoti ir būti kandidatu vietos savivaldos rinkimuose – išaiškinimas

Šis straipsnis atitinka Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 20 straipsnio 2 dalyje garantuotą teisę (taip pat plg. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 22 straipsnyje išdėstytą teisinį pagrindą dėl naudojimosi ta teise išsamių nuostatų priėmimo). Remiantis 52 straipsnio 2 dalimi, jis taikomas šiuose Sutarčių straipsniuose nustatytais sąlygomis.

41 straipsnio – Teisė į gerą administravimą – išaiškinimas

41 straipsnis grindžiamas tuo, kad Sąjunga egzistuoja pagal teisinės valstybės principus, kurių apibūdinimas susiformavo teisminėje praktikoje, kuri bendru teisės principu įtvirtino, *inter alia*, gerą administravimą (žr., *inter alia*, Teisingumo Teismo 1992 m. kovo 31 d. sprendimą *Burban*, C-255/90 P, Rink. 1992, p. I-2253 bei Pirmosios instancijos teismo 1995 m. rugsėjo 18 d. sprendimą *Nölle*, T-167/94, Rink. 1995, p. II-2589 ir 1999 m. liepos 9 d. sprendimą *New Europe Consulting* ir kiti, T-231/97, Rink. 1999, p. II-2403). Pirmose dviejose dalyse nurodytos teisės formuluotė atsiranda iš teisminės praktikos (Teisingumo Teismo 1987 m. spalio 15 d. sprendimo *Heylens*, 222/86, Rink. 1987, p. 4097, 15 punkto, 1989 m. spalio 18 d. sprendimo *Orkem*, 374/87, Rink. 1989, p. 3283, 1991 m. lapkričio 21 d. sprendimo *TU München*, C-269/90, Rink. 1991, p. I-5469 bei Pirmosios instancijos teismo 1994 m. gruodžio 6 d. sprendimo *Lisrestal*, T-450/93, Rink. 1994, p. II-1177, 1995 m. rugsėjo 18 d. sprendimo *Nölle*, T-167/94, Rink. 1995, p. II-2589), o pareigos pagrįsti savo sprendimus formuluotė yra iš Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 296 straipsnio (taip pat žr. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 298 straipsnyje išdėstytą teisinį pagrindą dėl teisės aktų priėmimo užtikrinant atvirą, veiksmingą ir nepriklausomą Europos administravimą).

3 dalyje atkartojama dabar Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 340 straipsnyje garantuota teisė. 4 dalyje atkartojama dabar Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 20 straipsnio 2 dalies d punkte ir 25 straipsnyje garantuota teisė. Remiantis 52 straipsnio 2 dalimi, šios teisės turi būti taikomos Sutartyse nustatytais sąlygomis ir ten nustatytose ribose.

Teisę į veiksmingą gynybą, kuri yra svarbus šio klausimo aspektas, garantuoja šios Chartijos 47 straipsnis.

42 straipsnio – Teisė susipažinti su dokumentais – išaiškinimas

Šiame straipsnyje garantuota teisė perteikta iš EB sutarties 255 straipsnio, kuriuo remiantis vėliau buvo priimtas Reglamentas (EB) Nr. 1049/2001. Europos konventas išplėtė šios teisės taikymą visiems institucijų, įstaigų ir organų bet kokios formos dokumentams (žr. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 15 straipsnio 3 dalį). Remiantis Chartijos 52 straipsnio 2 dalimi, teise susipažinti su dokumentais naudojamosi Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 15 straipsnio 3 dalyje nurodytomis sąlygomis ir neviršijant ten nustatytų ribų.

43 straipsnio – Europos ombudsmenas – išaiškinimas

Šiame straipsnyje garantuota teisė yra Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 20 ir 228 straipsniuose garantuota teisė. Remiantis 52 straipsnio 2 dalimi, ji taikoma tuose dviejuose straipsniuose nustatytais sąlygomis.

44 straipsnio – Peticijos teisė – išaiškinimas

Šiame straipsnyje garantuota teisė yra Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 20 ir 227 straipsniuose garantuota teisė. Remiantis 52 straipsnio 2 dalimi, ji taikoma tuose dviejuose straipsniuose nustatytais sąlygomis.

45 straipsnio – Judėjimo ir apsigyvenimo laisvė – išaiškinimas

1 dalyje garantuota teisė yra Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 20 straipsnio 2 dalies a punkte garantuota teisė (taip pat žr. 21 straipsnyje išdėstytą teisinį pagrindą ir Teisingumo Teismo 2002 m. rugsėjo 17 d. sprendimą *Baumbast*, C-413/99, Rink. 2002, p. 709). Remiantis 52 straipsnio 2 dalimi, ji taikoma Sutartyse nustatytais sąlygomis ir neviršijant ten nustatytų ribų.

2 dalyje nurodomas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 77, 78 ir 79 straipsniuose Sąjungai suteiktas įgaliojimas. Todėl šios teisės suteikimas priklauso nuo tų įgaliojimų vykdančių institucijų.

46 straipsnio – Diplomatinė ir konsulinė apsauga – išaiškinimas

Šiame straipsnyje garantuota teisė yra Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 20 straipsnyje garantuota teisė (taip pat žr. 23 straipsnyje išdėstytą teisinį pagrindą). Remiantis 52 straipsnio 2 dalimi, ji taikoma tuose straipsniuose nustatytais sąlygomis.

VI ANTRAŠTINĖ DALIS – TEISINGUMAS

47 straipsnio – Teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą – išaiškinimas

Pirmoji pastraipa grindžiama EŽTK 13 straipsniu:

„Kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, pripažintos šioje Konvencijoje, yra pažeistos, turi teisę pasinaudoti veiksminga teisinės gynybos priemone kreipdamasis į valstybės instituciją neatsižvelgiant į tai, ar tą pažeidimą asmenys padarė eidami savo oficialias pareigas.“

Tačiau Sąjungos teisėje ši gynyba yra platesnė, nes yra garantuojama teisė į veiksmingą gynybą teisme. Teisingumo Teismas šią teisę savo 1986 m. gegužės 15 d. sprendime įtvirtino bendru Sąjungos teisės principu (*Johnston*, 222/84, Rink. 1986, p. 1651; taip pat žr. 1987 m. spalio 15 d. sprendimą *Heylens*, 222/86, Rink. 1987, p. 4097 ir 1992 m. gruodžio 3 d. sprendimą *Borelli*, C-97/91, Rink. 1992, p. I-6313). Anot Teismo, šis bendras Sąjungos teisės principas taikomas ir valstybėms narėms, kai šios įgyvendina Sąjungos teisę. Šį precedentą įtraukiant į Chartiją, neketinta pakeisti Sutartyse nustatytos teisminės priežiūros sistemos ir ypač taisyklių dėl tiesioginių ieškinių priimtumo Europos Sąjungos Teisingumo Teisme. Europos konventas apsvarstė Sąjungos teisminės priežiūros sistemą, įskaitant priimtumo taisykles, ir patvirtino jas, tam tikrais aspektais iš dalies jas pakeisdamas, kaip nurodyta Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 251–281 straipsniuose, ypač 263 straipsnio ketvirtojoje pastraipoje. 47 straipsnis taikomas Sąjungos ir valstybių narių institucijoms, kai šios įgyvendina Sąjungos teisę, ir visoms Sąjungos teisėje garantuotoms teisėms.

Antroji pastraipa atitinka EŽTK 6 straipsnio 1 dalį, kuri yra išdėstyta taip:

„Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų ar jam pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą per kiek įmanomai trumpesnę laiką viešumo sąlygomis teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir bešališkas teismas. Teismo sprendimas paskelbiamas viešai, tačiau demokratinėje visuomenėje moralės, viešosios tvarkos ar valstybės saugumo interesais spaudos atstovams ar visuomenei gali būti neleidžiama dalyvauti per visą procesą ar jo dalį, kai tai reikalinga dėl nepilnamečių ar bylos šalių privataus gyvenimo apsaugos, arba tiek, kiek, teismo nuomone, yra būtina dėl ypatingų aplinkybių, dėl kurių viešumas pakenktų teisingumo interesams.“

Sąjungos teisėje teisė į teisingą bylos nagrinėjimą neapsiriboja su civilinėje teisėje numatytais teisėmis ir pareigomis susijusiais ginčais. Taip yra todėl, kad Sąjunga – tai teisinės valstybės principais grindžiama bendrija, kaip nurodė Teismas, *Les Verts* prieš Europos Parlamentą, 294/83 (1986 m. balandžio 23 d. sprendimas, Rink. 1986, p. 1339). Nepaisant to, visais atžvilgiais, išskyrus jų taikymo sritį, EŽTK suteiktos garantijos panašiu būdu taikomos Sąjungai.

Dėl trečiosios pastraipos reikėtų pažymėti, kad pagal Europos žmogaus teisių teismo teisminę praktiką teisinė pagalba turėtų būti teikiama, kai jos nesant neįmanoma užtikrinti veiksmingos teisinės gynybos (1979 m. spalio 9 d. EŽTT sprendimas, *Airey, A* serija, 32 tomas, p. 11). Be to, yra teisinės pagalbos sistema Europos Sąjungos Teisingumo Teisme nagrinėjamos byloms.

48 straipsnio – *Nekaltumo prezumpcija ir teisė į gynybą – išaiškinimas*

48 straipsnis yra toks pat kaip EŽTK 6 straipsnio 2 ir 3 dalys, kurios yra išdėstytos taip:

„2. Kiekvienas kaltinamas nusikaltimo padarymu asmuo laikomas nekaltu tol, kol jo kaltė neįrodyta pagal įstatymą.

3. Kiekvienas kaltinamas nusikaltimo padarymu asmuo turi mažiausiai šias teises:

- a) būti skubiai ir išsamiai jam suprantama kalba informuotas apie pateikiamo jam kaltinimo pobūdį ir pagrindą;
- b) turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti savo gynybai;
- c) gintis pats ar padedamas savo paties pasirinkto gynėjo arba, jei neturi pakankamai lėšų gynėjui atsilyginti ir kai tai reikalinga teisingumo interesams, nemokamai gauti advokato pagalbą;
- d) pats apklausti kaltinimo liudytojus arba turėti galimybę, kad tie liudytojai būtų apklausti, ir kad gynybos liudytojai būtų iškviešti ir apklausti tokiomis pat sąlygomis, kokios taikomos kaltinimo liudytojams;
- e) nemokamai naudotis vertėjo pagalba, jeigu nesupranta ar nekalba teismo procese vartojama kalba.“

Remiantis 52 straipsnio 3 dalimi, šios teisės turinys ir taikymo apimtis yra tokia pati kaip EŽTK garantuotos teisės.

49 straipsnio – *Teisėtumo ir nusikalstamos veikos bei bausmės proporcingumo principai – išaiškinimas*

Šiame straipsnyje laikomasi tradicinės taisyklės, kad įstatymai ir baudžiamosios teisės sankcijos neturi grįžtamosios galios. Buvo pridėta kai kuriose valstybėse narėse egzistuojanti ir Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 15 straipsnyje išdėstyta taisyklė, kad grįžtamąją galią turi švelnesnis baudžiamasis įstatymas.

EŽTK 7 straipsnis yra išdėstytas taip:

- „1. Niekas negali būti nuteistas už veiksmus ar neveikimą, kurie pagal jų padarymo metu galiojusius valstybės įstatymus arba tarptautinę teisę nebuvo laikomi nusikaltimais. Taip pat negali būti skiriama sunkesnė bausmė negu ta, kuri buvo taikoma nusikaltimo padarymo metu.
2. Šis straipsnis nekliudo teisti ir nubausti kiekvieną asmenį už kokius nors veiksmus ar neveikimą, kurie jų padarymo metu pagal civilizuotų tautų visuotinai pripažintus bendruosius teisės principus buvo laikomi nusikaltimais.“

2 dalyje buvo išbraukta nuoroda į „civilizuotas“ tautas; tai nekeičia šios dalies, kurioje visų pirma nurodomi nusikaltimai žmogiškumui, reikšmės. Remiantis 52 straipsnio 3 dalimi, šioje dalyje garantuotos teisės esmė ir taikymo apimtis yra tokia pati kaip EŽTK garantuotos teisės.

3 dalyje nurodytas bausmės ir nusikalstamos veikos proporcingumo bendras principas, kuris yra įtvirtintas valstybių narių bendroje konstitucinėse tradicijose ir Bendrijų Teisingumo Teismo teisminėje praktikoje.

50 straipsnio – *Teisė nebūti du kartus teisiamam ar baudžiamam už tą pačią nusikalstamą veiką – išaiškinimas*

EŽTK Protokolo Nr. 7 4 straipsnis yra išdėstytas taip:

- „1. Niekas negali būti tos pačios valstybės institucijų vėl persekiojamas ar baudžiamas už nusikaltimą, dėl kurio jis jau buvo išteisintas arba nuteistas nuosprendžiu pagal tos valstybės įstatymus ir baudžiamąjį procesą.
2. Ankstesnės šio straipsnio dalies nuostatos nedraudžia atnaujinti bylos proceso pagal tos valstybės įstatymus ir baudžiamąjį procesą tuo atveju, kai iškyla nauji ar naujai paaiškėję faktai ar nustatomos esminės ankstesnio proceso klaidos, galėjusios turėti reikšmės bylos baigčiai.
3. Neleidžiama nukrypti nuo šio straipsnio remiantis Konvencijos 15 straipsniu.“

Taisyklė „*non bis in idem*“ taikoma Sąjungos teisėje (be daugelio kitų precedentų, žr. 1996 m. gegužės 5 d. sprendimą *Gutmann* prieš Komisiją, 18/65 ir 35/65, Rink. 1966, p. 150 ir vieną iš paskutiniųjų – Pirmosios instancijos teismo 1999 m. balandžio 20 d. sprendimą *Limburgse Vinyl Maatschappij NV* prieš Komisiją, jungtinės bylos T-305/94 ir kitos, Rink. 1999, p. II-931). Kumuliaciją draudžianti taisyklė nurodo dviejų tos pačios rūšies bausmių, tai yra baudžiamosios teisės bausmių kumuliaciją.

Remiantis 50 straipsniu, taisyklė „*non bis in idem*“ taikoma ne tik vienos valstybės jurisdikcijai, bet ir keleto valstybių narių jurisdikcijoms. Tai atitinka *acquis* Sąjungos teisėje; žr. Šengeno konvencijos 54–58 straipsnius ir Teisingumo Teismo 2003 m. vasario 11 d. sprendimą *Gözütok*, C-187/01 (Rink. 2003, p. I-1345), Konvencijos dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos 7 straipsnį ir Konvencijos dėl kovos su korupcija 10 straipsnį. Labai ribotos išimtyš šiose konvencijose, leidžiančios valstybėms narėms nukrypti nuo taisyklės „*non bis in idem*“, numatytos 52 straipsnio 1 dalies horizontaliojoje sąlygoje dėl apribojimų. Protokolo Nr. 7 4 straipsnyje nurodytų situacijų atveju, būtent taikant šį principą toje pačioje valstybėje narėje, garantuotos teisės esmė ir taikymo sritis yra ta pati kaip atitinkamos EŽTK nurodytos teisės.

VII ANTRAŠTINĖ DALIS – CHARTIJOS AIŠKINIMO IR TAIKYMO BENDROSIOS NUOSTATOS

51 straipsnio – Taikymo sritis – išaiškinimas

51 straipsnio tikslas – apibrėžti Chartijos taikymo sritį. Juo siekiama aiškiai nustatyti, kad Chartija visų pirma taikoma Sąjungos institucijoms ir organams laikantis subsidiarumo principo. Ši nuostata buvo suformuluota laikantis Europos Sąjungos sutarties 6 straipsnio 2 dalies, kurioje reikalaujama Sąjungos gerbti pagrindines teises, ir Kelno Europos Vadovų Tarybos suteiktų įgaliojimų. Terminas „institucijos“ yra įtvirtintas Sutartyse. Žodžiai „įstaigos ir organai“ Sutartyse yra dažnai vartojami nurodant visas pagal Sutartis ar antrinės teisės aktus įsteigtas įstaigas (pvz., žr. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 15 ar 16 straipsnius).

Valstybių narių atžvilgiu iš Teisingumo Teismo teisminės praktikos vienareikšmiškai išplaukia, kad Sąjungos atžvilgiu apibrėžtas reikalavimas gerbti pagrindines teises yra privalomas valstybėms narėms tik tuo atveju, kai jų veiksmai įeina į Sąjungos teisės taikymo sritį (1989 m. liepos 13 d. sprendimas *Wachauf*, 5/88, Rink. 1989, p. 2609; 1991 m. birželio 18 d. sprendimas *ERT*, Rink. 1991, p. I-2925; 1997 m. gruodžio 18 d. sprendimas *Annibaldi*, C-309/96, Rink. 1997, p. I-7493). Teisingumo Teismas taip patvirtino šią teisminę praktiką: „Be to, reikėtų priminti, kad dėl pagrindinių teisių apsaugos Bendrijos teisinėje tvarkoje atsirandantys reikalavimai yra taip pat privalomi valstybėms narėms, kai jos įgyvendina Bendrijos taisykles...“ (2000 m. balandžio 13 d. sprendimas, C-292/97, Rink. 2000, p. I-2737, 37 punktą). Žinoma, ši Chartijoje įtvirtinta taisyklė taikoma centrinės valdžios institucijoms bei regioniniams ir vietiniams organams, taip pat viešiesiems organams, kai jos įgyvendina Sąjungos teisę.

2 dalis kartu su 1 dalies antru sakiniu patvirtina, jog Chartija negali turėti poveikio, išplečiančio Sutartimis Sąjungai suteikiamą kompetenciją ir uždavinius. Šiuo atveju aiškiai nurodomos subsidiarumo principo ir fakto, kad Sąjunga turi tik tuos įgaliojimus, kurie buvo jai suteikti, logiškos pasekmės. Sąjungoje garantuotos pagrindinės teisės neturi kito poveikio, išskyrus daromą atsižvelgiant į Sutartyse apibrėžtus įgaliojimus. Todėl vadovaujantis 1 dalies antru sakiniu Sąjungos institucijų pareiga skatinti taikyti Chartijoje išdėstytus principus gali atsirasti tik tų pačių įgaliojimų ribose.

2 dalis taip pat patvirtina, kad Chartija negali turėti poveikio, išplečiančio Sąjungos teisės taikymo sferą viršijant Sutartimis Sąjungai nustatytus įgaliojimus. Teisingumo Teismas jau įtvirtino šią taisyklę Sąjungos teisės dalimi pripažįstamų pagrindinių teisių atžvilgiu (1998 m. vasario 17 d. sprendimas *Grant*, C-249/96, Rink. 1998, p. I-621, 45 punktą). Remiantis šia taisykle yra akivaizdu, kad negali būti suprantama, jog nuoroda į Chartiją Europos Sąjungos sutarties 6 straipsnyje savaime išplečia „Sąjungos teisės įgyvendinimu“ laikomus valstybių narių veiksmus (1 dalies ir pirmiau minėtos teisminės praktikos prasme).

52 straipsnio – Teisių ir principų taikymo sritis ir aiškinimas – išaiškinimas

52 straipsnio tikslas yra nustatyti Chartijos teisių ir principų taikymo sritį ir jų aiškinimo taisykles. Šio straipsnio 1 dalyje nagrinėjamos teisių apribojimo nuostatos. Teksto formuluotė yra pagrįsta Teisingumo Teismo teismine praktika: „... Teismo teisminėje praktikoje aiškiai įtvirtinta, kad galima nustatyti apribojimus naudotis pagrindinėmis teisėmis, ypač bendros rinkos organizavimo formos srityje, su sąlyga, kad tie apribojimai faktiškai atitinka Bendrijos siekiamus bendrų interesų tikslus ir siekiamo tikslo požiūriu nėra neproporcingu ar nepagrįstu įsikišimu, sumenkinančiu pačių tų teisių esmę“ (2000 m. balandžio 13 d. sprendimo C-292/97 45 punktą). Nuoroda į Sąjungos pripažįstamus bendrus interesus apima tiek Europos Sąjungos sutarties 3 straipsnyje minimus tikslus, tiek ir konkrečiomis Sutarčių nuostatomis, pvz. Europos Sąjungos sutarties 4 straipsnio 1 dalimi, Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 35 straipsnio 3 dalimi ir šios Sutarties 36 ir 346 straipsniais, ginamus kitus interesus.

Šio straipsnio 2 dalyje nurodoma į teises, kurios Europos bendrijos steigimo sutartyje jau buvo aiškiai garantuotos ir buvo pripažintos Chartijoje bei kurios dabar yra Sutartyse (būtent iš Sąjungos pilietybės kylančios teisės). Jame paaiškinama, kad tokioms teisėms, kurios reglamentuotos Sutartyse, taikomos Sąjungos teisei, kuria jos yra pagrįstos, taikomos sąlygos ir ribos. Chartija nekeičia EB sutartimi suteiktų teisių sistemos, kuri perimta Sutartyse.

Šio straipsnio 3 dalis skirta užtikrinti būtiną Chartijos ir EŽTK darnumą, nustatant taisyklę, kad šioje Chartijoje nustatytų teisių, atitinkančių EŽTK garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis, įskaitant leidžiamus apribojimus, yra tokia pati, kaip nustatyta EŽTK. Tai visų pirma reiškia, kad įstatymo leidėjas, nustatydamas šių teisių apribojimus, privalo laikytis tokių pačių standartų, kaip nustatyti EŽTK įtvirtintose išsamiose apribojimų nuostatose, kurie tokiu būdu tampa taikytini šioje straipsnio dalyje numatytoms teisėms, nedarant neigiamos įtakos Sąjungos teisės autonomijai bei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo autonomijai.

Nuoroda į EŽTK apima Konvenciją ir jos protokolus. Garantuojamų teisių esmę ir taikymo sritį apibrėžia ne tik tų dokumentų tekstai, tačiau ir Europos žmogaus teisių teismo ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo teisminė praktika. Šios straipsnio dalies paskutiniu sakiniu siekiama, kad Sąjunga galėtų garantuoti platesnę apsaugą. Bet kuriuo atveju, Chartijos suteikiamos apsaugos lygis niekada negali būti žemesnis nei EŽTK garantuojamas lygis.

Chartija neįtakoja valstybių narių galimybės pasinaudoti EŽTK 15 straipsniu, leidžiančiu nukrypti nuo įsipareigojimų EŽTK įtvirtintų teisių atžvilgiu karo ar kito nepaprasto pavojaus, dėl kurių atsiranda grėsmė tautos gyvavimui, atveju, kai valstybės imasi veiksmų nacionalinės gynybos srityje karo atveju ir veiksmų viešosios tvarkos palaikymo srityje, laikydamosi savo įsipareigojimų, pripažintų Europos Sąjungos sutarties 4 straipsnio 1 dalyje ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 72 ir 347 straipsniuose.

Toliau pateikiamas teisių, kurios, nekludant tolesniems pokyčiams teisėje, teisės aktuose ir Sutartyse, šiuo metu gali būti laikomos atitinkančiomis EŽTK įtvirtintas teises, kaip apibrėžta šioje pastraipoje, sąrašas. Jis neapima teisių, kurios yra papildomos EŽTK įtvirtintoms teisėms.

1. Straipsniai, kuriuose tiek esmė, tiek ir taikymo apimtis yra tokia pati kaip ir atitinkamų EŽTK straipsnių:
  - 2 straipsnis atitinka EŽTK 2 straipsnį,
  - 4 straipsnis atitinka EŽTK 3 straipsnį,
  - 5 straipsnio 1 ir 2 dalys atitinka EŽTK 4 straipsnį,
  - 6 straipsnis atitinka EŽTK 5 straipsnį,
  - 7 straipsnis atitinka EŽTK 8 straipsnį,
  - 10 straipsnio 1 dalis atitinka EŽTK 9 straipsnį,
  - 11 straipsnis atitinka EŽTK 10 straipsnį, nepažeidžiant jokių apribojimų, kuriuos Sąjunga gali nustatyti valstybių narių teisei įvesti licencijavimo priemones, nurodytas EŽTK 10 straipsnio 1 dalies trečiame sakinyje,

- 17 straipsnis atitinka EŽTK Protokolo 1 straipsnį,
  - 19 straipsnio 1 dalis atitinka Protokolo Nr. 4 4 straipsnį,
  - 19 straipsnio 2 dalis atitinka EŽTK 3 straipsnį, kaip jį aiškina Europos žmogaus teisių teismas,
  - 48 straipsnis atitinka EŽTK 6 straipsnio 2 ir 3 dalis,
  - 49 straipsnio 1 dalis (išskyrus paskutinįjį sakinį) ir 2 dalis atitinka EŽTK 7 straipsnį.
2. Straipsniai, kurių esmė yra tokia pati kaip ir atitinkamų EŽTK straipsnių, tačiau taikymo apimtis yra platesnė:
- 9 straipsnis apima tą pačią sritį kaip ir EŽTK 12 straipsnis, bet jo taikymo sritis gali būti išplėsta kitoms santuokos formoms, jei jos yra nustatytos nacionalinės teisės aktuose,
  - 12 straipsnio 1 dalis atitinka EŽTK 11 straipsnį, bet jos taikymo sritis yra išplėsta iki Europos Sąjungos lygmens,
  - 14 straipsnio 1 dalis atitinka EŽTK Protokolo 2 straipsnį, bet jos taikymo sritis išplėsta, kad apimtų profesinio ir tęstinio mokymo prieinamumą,
  - Tėvų teisių atžvilgiu 14 straipsnio 3 dalis atitinka EŽTK protokolo 2 straipsnį,
  - 47 straipsnio 2 ir 3 dalys atitinka EŽTK 6 straipsnio 1 dalį, tačiau apribojimas, kad sprendžiamas civilinio pobūdžio teisių ir pareigų ar pareikšto baudžiamojo kaltinimo klausimas, netaikomas Sąjungos teisei ir jos įgyvendinimui,
  - 50 straipsnis atitinka EŽTK Protokolo Nr. 7 4 straipsnį, bet jo taikymo sritis išplėsta iki Europos Sąjungos lygmens – tarp valstybių narių teismų,
  - galiausiai Europos Sąjungos piliečiai Sąjungos teisės taikymo srityje negali būti laikomi užsieniečiais, kadangi draudžiama bet kokia diskriminacija dėl pilietybės. Todėl EŽTK 16 straipsnyje nustatyti apribojimai dėl užsieniečių teisių jiems šioje srityje netaikomi.

Šio straipsnio 4 dalyje nustatyta aiškinimo taisyklė grindžiama Europos Sąjungos sutarties 6 straipsnio 3 dalimi ir šia taisykle deramai atsižvelgiama į bendrų konstitucinių tradicijų traktavimą, kurio laikosi Teisingumo Teismas (pvz., 1979 m. gruodžio 13 d. sprendimas *Hauer*, 44/79, Rink. 1979, p. 3727; 1982 m. gegužės 18 d. sprendimas AM ir S, 155/79, Rink. 1982, p. 1575). Pagal tą taisyklę Chartijos atitinkamos teisės turėtų būti aiškinamos tokiu būdu, kuris suteikia aukštą, adekvatų Sąjungos teisei, apsaugos lygį bei aiškinamos remiantis bendromis konstitucinėmis tradicijomis, o ne laikantis griežto „mažiausio bendravardiklio“ požiūrio.

Šio straipsnio 5 dalyje paaiškinamas skirtumas tarp Chartijoje nustatytų „teisių“ ir „principų“. Pagal tą skirtumą, subjektyvios teisės yra gerbiamos, o principų yra laikomasi (51 straipsnio 1 dalis). Principai gali būti įgyvendinti įstatymo galią turinčiais ar vykdomaisiais aktais (kuriuos Sąjunga priima pagal savo įgaliojimus, o valstybės narės priima tik kai jos įgyvendina Sąjungos teisę); todėl jie tampa svarbūs teismams tik kai tokie aktai yra aiškinami ar peržiūrimi. Jie nesukuria teisės Sąjungos institucijoms ar valstybių narių valdžios institucijoms teikti tiesioginius reikalavimus imti pozityvių veiksmų. Tai atitinka tiek Teisingumo Teismo praktiką (žr. ypač teisminę praktiką dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 191 straipsnio 2 dalyje nustatyto „atsargumo principo“: 2002 m. rugsėjo 11 d. Pirmosios instancijos teismo sprendimas *Pfizer* prieš Tarybą, T-13/99, kuriame pateikiama daug nuorodų į ankstesnę teisminę praktiką; ir sprendimai dėl EB sutarties 33 straipsnio dėl žemės ūkio teisės principų, pvz., Teisingumo Teismo sprendimas *Van den Berg*, 265/85, Rink. 1987, p. 1155: nagrinėjamas rinkos stabilizavimo ir teisėtų lūkesčių principas), tiek „principų“, ypač socialinės teisės srityje, traktavimą valstybių narių konstitucijose. Chartijoje pripažįstamų principų pavyzdžiai apima, pvz., 25, 26 ir 37 straipsnius. Kai kuriais atvejais Chartijos straipsnis gali turėti tiek teisės, tiek ir principo elementų, pvz., 23, 33 ir 34 straipsniai.

Šio straipsnio 6 dalyje nurodoma į įvairius Chartijos straipsnius, kurie vadovaujantis subsidiarumu duoda nuorodas į nacionalinius teisės aktus ir praktiką.

53 straipsnio – Apsaugos lygis – išaiškinimas

Šia nuostata siekiama išlaikyti tą apsaugos lygį, kurį šiuo metu savo atitinkamoje taikymo srityje suteikia Sąjungos teisė, nacionalinė teisė ir tarptautinė teisė. Atsižvelgiant į jos svarbą, minima EŽTK.

54 straipsnio – Draudimas piktnaudžiauti teisėmis – išaiškinimas

Šis straipsnis atitinka EŽTK 17 straipsnį:

„Jokia šios Konvencijos nuostata negali būti aiškinama kaip suteikianti kuriai nors valstybei, grupei ar asmeniui teisę vykdyti kokią nors veiklą ar atlikti kokią nors veiksmą, kuriais siekiama panaikinti kokias nors šioje Konvencijoje numatytas teises ir laisves ar jas apriboti daugiau, nei nustatyta šioje Konvencijoje.“
